

VÝVOJ DETSKÉHO KNIHOVNÍCTVA OD POČIATKOV PO KONIEC 20. STOROČIA PRIENIKY VYSOKOŠKOLSKEJ PRÍPRAVY A KNIŽNIČNEJ PRAXE

PHDR. ELENA SAKÁLOVÁ, PHD.
PHDR. ĽUDMILA HRDINÁKOVÁ, PHD.

✉ eliska.elena@gmail.com

✉ ludmila.hrdinakova@uniba.sk
Univerzita Komenského
v Bratislave
www.uniba.sk

The paper deals with the development of library work with children and youth from its beginnings to the end of the 20th century in the context of higher education and the development of library practice. It focuses on the leading authorities in the field of book work with children and youth, including specialized workplaces, professional organizations, specialized periodicals and personalities who shaped its current form. In order to map the development in this area, the authors employed the heuristic and content analysis of contemporary materials, specialized periodicals, official documents and websites of relevant institutions. When examining the historical development of higher education, they based their research on theses and dissertations defended at the Department of Library and Information Science of the Faculty of Arts of Comenius University in Bratislava, annual faculty documents and the *Department Chronicle*, all through the application of bibliographic and content analysis. This extensive review revealed not only the ongoing need to connect theoretical education with practice, but also to take into account political, social and economic factors that have a considerable influence on developments in this field.

Keywords: librarianship, higher education, library practice, children and youth, Department of Library and Information Science, Comenius University in Bratislava

ÚVOD

Knižničná práca s deťmi a mládežou a služby, ktoré knižnice poskytujú deťom a mladým čitateľom, neboli nikdy také dôležité, ako je to práve v súčasnosti – v období znalostnej spoločnosti, ale i v období ohromného rozmachu konkurenčných médií. Prístup k znalostiam, písomnému dedičstvu a multikultúrnemu bohatstvu sveta, ako aj celoživotné vzdelávanie a gramotnosť sa stali prioritou našej spoločnosti. Kvalitná knižnica vybavuje deti a mladých čitateľov nevyhnutnou čitateľskou motiváciou, podporuje rozvoj čitateľstva, podieľa sa na formovaní informačných kompetencií a kompetencií celoživotného vzdelávania (Smernica 2010). Knižničná práca s deťmi a mládežou je teda logickou súčasťou knižničnej a informačnej vedy, ktorej cieľom je pripravovať odborných pracovníkov pre knižničnú prax. V praxi existuje niekoľko typov knižníc, ktoré pracujú so zmieňovanou vekovou kategóriou (verejná – predtým ľudová – a v rámci nich aj detské knižnice, školské a integrované knižnice). Ich funkcie sa čiastočne odlišujú, avšak vo všetkých typoch ide o totožné ciele.

Detská knižnica je špecializovaným typom knižnice verejného charakteru, ktorá buduje a rozvíja zbierky rôznorodých dokumentov pre deti a mládež s cieľom uspokojovať informačné, vzdelávacie a čitateľské potreby a záujmy tejto kategórie čitateľov a rozvíjať jej čitateľskú kultúru (Sodomková 2003). Školská knižnica naproti tomu poskytuje vzdelávacie služby, knihy a iné zdroje rozličných formátov, ktoré umožňujú všetkým členom školskej komunity stať sa efektívnymi používateľmi informácií. Aktívne sa podieľa na zámernom rozvoji žiakov a na formovaní zručností pre celoživotné vzdelávanie, rozvíja kultúrne obzory a predstavivosť žiakov a formuje u nich kompetencie zodpovedného občana (Manifest 2008a; Smernica 2008). Od ostatných typov knižníc sa odlišujú knižničnými fondmi, vekovými špecifikami svojich čitateľov a z toho vyplývajúcimi špecifikami foriem a metód práce. Tieto špecifiká zároveň ovplyvňujú i požiadavky na vzdelanie a schopnosti pracovníkov týchto knižníc.

Vysokoškolská príprava knižničných a informačných pracovníkov sa realizuje na Slovensku na Katedre knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave už viac než šesť desaťročí. Cieľom odbornej prípravy je poskytovať primeranú úroveň teoretických a praktických zručností, potrebných pre výkon funkcie na rôznych postoch profesie v knižničnom systéme,

knižničnú prácu s deťmi a mládežou nevynímajúc. Je dôležité podotknúť, že pohľad na výkon funkcií knižnice pre deti a mládež sa menil v závislosti od charakteru spoločensko-ekonomickej, kultúrnej a politickej formácie toho-ktorého obdobia, čo sa čiastočne odrážalo i vo vzdelávaní odborných pracovníkov. Tieto súvislosti uvádzame na zdôraznenie skutočnosti, že máloktorý spoločenskovedný odbor prešiel v priebehu svojho vývoja toľkými turbulentnými zmenami pri prispôbovaní sa vedeckým poznatkom a spoločenskej praxi (Žibritová 2001). Medzi základné faktory, ktoré ovplyvnili zmeny v skúmanej oblasti, patrilo logicky postupné formovanie oddelení pre deti a mládež v knižniciach (prvé profesionalizované knižnice/oddelenia pre deti a mládež začali vznikať na Slovensku v polovici 50. rokov minulého storočia).

Nasledujúci príspevok sa venuje rozvoju knižničnej práce s deťmi a mládežou v historickom kontinuu, a to od počiatkov po koniec 20. storočia, s primárnym zreteľom na prieniky dvoch súvisiacich a podmieňujúcich sa kontextov – vysokoškolského vzdelávania a rozvoja knižničnej praxe. Vo výskume sme uplatnili heuristickú metódu a obsahovú analýzu dobových materiálov, odborných periodík, oficiálnych dokumentov a webových stránok niektorých inštitúcií. Pri skúmaní historického vývoja vysokoškolského vzdelávania sme vychádzali z bibliografickej a obsahovej analýzy kvalifikačných prác na Katedre knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, analýzy ročeníek so študijnými programami zmieňovanej fakulty a *Kroniky katedry*. Na doplnenie niektorých faktografických informácií sme využili aj súkromný archív Eleny Sakálovej a Marty Matthaidesovej.

K POČIATKOM VZDELÁVANIA KNIHOVNÍKOV

Zákon o verejných knižniciach obecných č. 430/1919 Z. z. zohral kľúčovú úlohu v rozvoji nielen československého knihovníctva, ale aj v celosvetovom meradle, pretože ako prvý zaviedol zákonnú povinnosť zriadiť knižnicu v každej obci na území celého štátu a zároveň ustanovil, že v obciach nad 6 000 obyvateľov musí byť funkcia profesionálneho pracovníka so stredoškolským vzdelaním a štátnou knihovníckou

skúškou (Stasselová 2014). Zákon taktiež rozoberá potrebu odborného vzdelania knihovníkov, avšak i napriek snahám sa na Slovensku začalo s jeho uplatňovaním až po roku 1925.

Za veľký prínos v rozvoji detského čítateľstva možno považovať, že pri obecných a mestských knižniciach, ktoré začali vznikať, pracovali kútiky – čítárne pre deti. Knižnice však viedli pracovníci bez odborného vzdelania. Jedinou školou, ktorá poskytovala stredoškolskú knihovnícku kvalifikáciu bola od 20. rokov 20. storočia Štátna knihovnícka škola v Prahe. Okrem toho sa realizovali 2-ročné knihovnícke kurzy, a to od roku 1928 na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe a od roku 1923 na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, avšak len pre pracovníkov vedeckých knižníc (Matthaeidesová 2000). Logickým vyústením tejto situácie bolo, že od konca 20. rokov minulého storočia sa v štátnej správe na úrovni niektorých miest organizovali 3-týždňové knihovnícke kurzy pre knihovníkov obecných knižníc.

Po 2. svetovej vojne Zväz slovenských knihovníkov (neskôr Zväz knihovníkov a informatikov, ďalej ZKI), ktorý vznikol v roku 1946 ako prvý slovenský profesionálny spolok (Weissová [bez dátumu]), vyvíjal kampaň za otvorenie knihovníckej školy na Slovensku. Aj v dôsledku tohto podnetu bol v roku 1949 realizovaný prvý kurz pre knihovníkov ľudových knižníc.

50. A 60. ROKY 20. STOROČIA

Vznik pilierov vzdelávania knihovníkov pre prácu s deťmi a mládežou

V historickom kontinuu rozvoja detského knihovníctva sa významným stal školský rok 1950/1951, v ktorom bol otvorený jednosemestrálny kurz na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave (ďalej FiF UK) a ktorým sa začala nová éra knihovníckeho vzdelávania na akademickej pôde. V roku 1951 sa na Katedre slovenského jazyka FiF UK otvorilo 2-ročné štúdium knihovníctva a o rok neskôr vznikla aj katedra knihovedy a novinárstva ako integrovaný odbor (Lichnerová a Špániová 2017). Tým bolo v nemalej miere poznačené aj knihovnícke vzdelávanie. Na novovzniknutej katedre boli obhájené 2 diplomové práce, ktoré sa venovali knižničnej práci s deťmi –

jedna s problematikou rozmanitosti foriem a metód práce knižníc pionierskych domov (Mešša 1958), druhá bola zameraná na metodiku práce čitateľského krúžku a psychológiu detského čitateľa (Misál 1958).

Ambícia plnohodnotného vysokoškolského vzdelávania sa začala naplňovať osamostatnením katedry knihovedy v školskom roku 1960/1961. Prvým vedúcim katedry sa stal prof. Dr. Štefan Pasiar, ktorý ju viedol až do roku 1981. Dynamické spoločenské zmeny v tomto období (v školskom roku 1966/1967) mali za následok nielen zmenu názvu na Katedra knihovedy a vedeckých informácií FiF UK (ďalej KKVI), ale i rozšírenie záberu vzdelávania a vznik orientácií a špecializácií. V školskom roku 1969/1970 sa otvorilo dvojodborové štúdium (kombinácia s iným odborom) a vytvoril sa technický, prírodovedný a literárny smer zameraný na kultúrno-výchovnú činnosť knižníc. V kontexte rozvoja vysokoškolskej prípravy knihovníkov treba zdôrazniť, že v rámci li-

Prvý vedúci Katedry knihovedy a vedeckých informácií FiF UK Štefan Pasiar (Slovenská národná knižnica – Literárny archív)

terárneho smeru sa postupne formovala aj orientácia na knižničnú prácu s deťmi a mládežou.

Vysokoškolská príprava detských knihovníkov sa odrazila v predmetoch, ktoré sa na katedre prednášali. Napríklad v 60. rokoch predmet teória a metódy výchovy čitateľa bol viacsemestrálny a v rámci neho sa vyučovala i metodika knižničnej práce s deťmi a mládežou. Okrem toho sa výberovo zaviedli predmety bibliopedagogika a literatúra pre deti a mládež (Pentor 1983; Zoznam 1965, 1966, 1967, 1968, 1969). Širšie ukotvenie aspektov detského čitateľstva zabezpečovali predmety orientované na českú a slovenskú literatúru, prípadne iné národné literatúry. Na predmetnú oblasť sa zameriavalo hlavne pedagogické pôsobenie Eugena Meššu, ale k významným pedagógom patrili aj Ján Števček či Milan Rúfus.

Pri hodnotení práce katedry v 60. rokoch je potrebné zdôrazniť cieľavedomé budovanie okruhu odborníkov z knižničnej a vydavateľskej praxe, ktorí často prednášali v rámci predmetov zameraných na knižničnú prácu s deťmi a mládežou. Osobitne je potrebné uviesť napríklad prednáškovú činnosť Lýdie Kyselovej a Jána Poliaka z vydavateľstva Mladé letá, ale aj mnohých ďalších odborníkov z praxe, ktorí sa podieľali na tvorbe diplomových prác ako konzultanti, školitelia či oponenti, napríklad Ján Lehký a Magda Chudíková – Jusková zo Slovenskej pedagogickej knižnice.

V 60. rokoch 20. storočia oddelenia pre deti a mládež ľudových knižníc, ale aj školské knižnice na základných a stredných školách riešili bazálne problémy – počty a odborné vzdelanie pracovníkov, priestory, financie na nákup literatúry, skladbu fondov a organizáciu knižničných fondov a katalógov. Knižnice pre deti pracovali s vekovou kategóriou 6- až 14-ročných čitateľov. Tomu zodpovedali aj témy diplomových prác, obhájených na Katedre knihovedy FiF UK po roku 1961. Intenzívnejšia pozornosť ďalším problémom knižničnej práce s deťmi a mládežou sa prejavovala v diplomových prácach až v 2. polovici 60. rokov 20. storočia, keď sa z podnetu katedry začali organizovať semináre pre pracovníkov s detskou knihou. Mnohé zadania tém diplomových prác boli podnietené diskusiami a závermi seminárov. Pre knižničnú prax bolo jednoznačným prínosom, že na katedre vznikali diplomové práce, ktoré prinášali skúsenosti z praxe na Slovensku, ale aj pohľady z praxe knižníc pre deti a mládež a školských knižníc v zahraničí.

Na katedre knihovedy vznikol v roku 1964 študentský vedecký krúžok bibliopedagogiky pod vede-

ním odborného asistenta Eugena Meššu, v ktorom sa sústreďovali poslucháči zaujímajúci sa o túto problematiku a možnosti jej riešenia. Na pôde krúžku vznikla aj myšlienka zorganizovať seminár pre pracovníkov s detskou knihou, na ktorom by sa riešili aktuálne otázky v širšom kontexte. Seminár organizovala katedra v spolupráci so Slovenským ústredným výborom Socialistického zväzu mládeže v roku 1966 (*Záver* 1966). Na seminári sa diskutovali aktuálne otázky celkovej problematiky z hľadiska potrieb knižničnej praxe a rozhodlo sa o vydaní *Bulletinu poslucháčov a absolventov o práci s knihou medzi deťmi a mládežou*. Časopis mal byť informačným kanálom medzi katedrou, knihovníkmi z praxe a odborníkmi z radov vydavateľov, pedagógov, literárnych teoretikov, spisovateľov, ilustrátorov a pod. V roku 1967 sa realizoval druhý seminár, ktorý mal podobné zameranie (*Záver* 1967). Už prvé diskusie priniesli rad podnetov na spracovanie diplomových prác. Diplomové práce prinášali poznatky o výsledkoch čítania a záujmoch jednotlivých vekových kategórií detí a mládeže o niektoré literárne druhy, ale taktiež poznatky z oblasti krásnej, ako aj umelecko-náučnej literatúry, poznatky o percepcii ilustrácií a o práci s knihou v materských školách, o propagácii literatúry, ako aj o práci s knihou v Pionierskej organizácii Slovenského ústredného zväzu mládeže. O tieto témy mali záujem nielen knižničníci, ale predovšetkým vydavateľskí pracovníci, čo prispelo k rozvoju spolupráce oboch sfér. V diplomových prácach sa objavili zaujímavé skúsenosti z praxe knižníc v zahraničí, ktoré boli v našej knižničnej praxi dovtedy neznáme (Melušová 1968).

V roku 1969 na katedre pribudla možnosť externého štúdia, čo sa v nasledujúcich rokoch prejavilo zvýšeným záujmom o štúdium z radov pracovníkov ľudových a školských knižníc, a teda aj nárastom počtu diplomových prác s touto problematikou. Okrem toho je evidentný aj poznatok, že väčšina absolventov katedry začala pracovať v knižniciach (Matica slovenská, univerzitné knižnice, ľudové knižnice, školské knižnice) a väčšina z nich sa zapojila nielen do aktivít katedry pri organizovaní odborných podujatí pre odbornú verejnosť, ale aj do tvorby kvalifikačných prác ako konzultanti, oponenti, prípadne školitelia.

Hlbší a precíznejší pohľad na diplomové práce obhájené na katedre ukazuje, že hneď prvá dekáda jej existencie bola veľmi plodná a priniesla, respektíve otvorila kľúčové témy v oblasti knižničnej práce s deťmi a mládežou. Z hľadiska zamerania obsahu ich možno rozčleniť do niekoľkých tematických skupín:

- práce zaoberajúce sa celkovou **problematikou detskej a školskej knižnice**, ako aj **formami a metódami práce s čitateľmi** (Burjanová 1961; Ledererová 1961; Brogyányiová 1962; Luptáková 1962; Pálffy 1965; Rýdza 1966; Trgiňa 1969),
- práce zamerané na problematiku **náučnej a umelecko-náučnej literatúry** (Kurek 1962; Gerbócová – Jankelová 1968; Kopálová 1969; Markovičová – Matláková 1969),
- práce s problematikou týkajúcej sa **výskumov čítania dievčat** (Križanová 1963; Kutrľová 1966) či **poézie** (Viskupová 1964).

Je potrebné vyzdvihnúť fakt, že už v tomto období sa problematikou **ilustrácie a čítania detí predškolského veku** zaoberala veľmi početná skupina diplomových prác (Ševčíková 1966; Rečková 1967; Kmeťová 1961; Sedláčková 1967). Niektoré diplomové práce rozoberali **prácu s rozprávkou a s útvarmi ľudovej slovesnosti** (Ivaničová 1962; Benčatová 1966; Berecová 1966), avšak pomerne početná skupina diplomových prác bola zameraná na **výskumy čítania detí staršieho školského veku, učňovskej aj poľnohospodárskej mládeže** a osobitne **čítania dievčat** (Paulínyová 1962; Lečková 1964; Máčovský 1965; Palušová 1965; Holéniová 1967; Gerbocová – Jankelová 1968; Valachová – Císařová 1969). Začali sa objavovať aj práce zamerané na **výskumy čítania jednotlivých autorov** (napríklad Pobočíková 1967), ojedinelou, ale významnou bola práca zameraná na **bibliografiu literatúry pre deti a mládež** (Földvári a Franeková 1969) a zaujímavé je, že už v tejto dekáde sa v kvalifikačných prácach objavila problematika **propagácie a rozširovania literatúry pre mládež**, avšak zastúpená len jednou prácou (Králová 1968).

Prvé diplomové práce týkajúce sa skúseností knižníc zo zahraničia priniesli nové pohľady na aspekty knižničnej práce s deťmi a mládežou. Pojem **knihovnícko-bibliografická gramotnosť** bol v tom období v našej odbornej literatúre neznámy. Skúsenosti zo školských knižníc v Poľsku obsahuje diplomová práca *Knihovnícko-bibliografická príprava žiakov ZDŠ* (Melušová 1968). Medzi kvalifikačnými prácami sa objavila tematika, ktorá zhrňala širšie pohľady na problematiku **potreby teoretického pracoviska** a ktorá na Slovensku stála pred riešením (Kubicová 1969).

V ďalších desaťročiach minulého storočia na katedre nadväzovali témy diplomových prác na témy zo 60. rokov a mapovali skúsenosti domácich i zahraničných knižníc.

V 60. rokoch 20. storočia vznikol na katedre aj pomerne veľký počet seminárnych a ročníkových prác

týkajúcich sa práce s detskou knihou. Veľká skupina diplomových prác s problematikou čítania, časopisov pre deti a mládež, tematikou rozprávky a ľudovej slovesnosti bola obhájená aj na iných odboroch FiF UK (novinárstvo, slovenský jazyk a literatúra, národopis). Tento fakt bol dôkazom toho, že jednotliví odborníci z rozmanitých odborov si uvedomovali patričnosť problematiky v študijných plánoch. Na potrebu zaradenia problematiky práce s knihou pre deti a mládež, hlavne v odboroch učiteľského smeru, intenzívne upozorňovali v tomto období viacerí autori. Od začiatku bola výchova literatúrou a výchova k čítaniu vnímaná interdisciplinárne v celej skupine spoločenských disciplín, čo sa postupne potvrdzovalo až do konca minulého storočia.

To, že sa v rámci FiF UK venovala literatúre pre deti a mládež pozornosť na viacerých katedrách, potvrdzuje aj fakt, že za roky 1922 – 1969 bolo na FiF UK obhájených 83 diplomových a dizertačných prác s problematikou literatúry pre deti a jej čítania (16 dizertačných a 67 diplomových prác). Z celkového počtu obhájených prác (približne 3 000 prác za sledované obdobie) je to síce mizivé percento, pozoruhodné však je, že až 32 prác pripadá na KKVI (Harťanská 1969). Treba dodať, že Katedra knihovedy FiF UK bola jedinou, na ktorej sa problematika rozvoja detského čitateľstva vyučovala, aj keď len prostredníctvom externých učiteľov.

KNIŽNIČNÁ PRAX

Zákon č. 53/59 o jednotnej sústave knižníc kodifikoval činnosť všetkých typov knižníc a na základe tejto legislatívy sa začali od polovice 50. rokov 20. storočia rokov zakladať v okresných a krajských knižniciach oddelenia pre deti a mládež. Treba akcentovať, že práca s literatúrou pre deti a mládež (v širšom ponímaní) sa pred rokom 1945 realizovala iba v neprofesionalizovaných knižniciach – zväčša to boli kútiky, izby, čítarne vo verejných knižniciach obcí a miest a žiacke knižnice škôl. Prvé profesionalizované knižnice/oddelenia pre deti a mládež začali vznikať na Slovensku v polovici 50. rokov minulého storočia.

Prvá samostatná knižnica pre deti a mládež bola otvorená už v roku 1945 v Bratislave. V roku 1956 sa stala samostatnou príspevkovou organizáciou, v roku 1960 však bola organizačne začlenená do Mestskej knižnice v Bratislave ako oddelenie a od roku 1965 ako odbor literatúry pre mládež (Medzihradská – Netíková 1970).

D1 10.125-197/mestf, č. z. 135, 138

ŠKOLSKÉ KNIŽNICE

č. 135

BRATISLAVA 2000

Mestská knižnica v Bratislave začala v roku 1961 vydávať metodický list *Za socialistickú knižnicu*, v ktorom sa uverejňovali aj informácie pre knihovníkov oddelení pre deti a mládež v kraji a po územnej reorganizácii sa stala metodickým centrom pre ľudové knižnice v Bratislave. Knižnica organizovala školenia a semináre pre knihovníkov a pre vedúcich čitateľských krúžkov Slovenského zväzu mládeže.

V roku 1955 vznikla na základe Uznesenia Rady KNV č. 2-19/1-55 Knižnica pre mládež v Košiciach, a to odčlenením oddelenia pre deti Krajskej ľudovej knižnice J. Boccattia. Knižnica plnila funkciu mestskej a okresnej knižnice, ale koncom roka 1955 zmenil Krajský národný výbor názov knižnice na Krajskú knižnicu pre mládež, čím sa posunula aj jej funkcia a pôsobnosť. Prvé podujatie pre detských čitateľov pripravila knižnica hneď prvé mesiace po svojom vzniku. Bola to beseda so spisovateľkami Hanou Križanovou – Brindzovou, Boženou Mačingovou a Darinou Harmanovou (Klimeková 2015). V roku 1956 už mala knižnica v meste 2 pobočky, v rámci metodickej činnosti vydávala pre knižnice v kraji metodické a bibliografické materiály, v spolupráci so školami organizovala literárne krúžky a v každej škole v meste pracoval literárny dôverník. Od roku 1960 knižnica pre mládež zmenila názov na Okresnú knižnicu pre mládež v Košiciach, naďalej však plnila krajskú metodickú funkciu, vydávala časopis *Okienko* a na školách vytvárala krúžky aktivistov. Od 60. rokov 20. storočia postupne zakladala pobočky na základných školách, realizovala vzdelávacie a vzorové kolektívne podujatia pre knihovníkov oddelení pre deti a mládež v kraji. Do konca 60. rokov mala vybudovaný systém katalógov a otvorila študovňu pre deti (Ťažárová 1991). V súvislosti s fungovaním a činnosťou knižnice treba vyzdvihnúť, že až do súčasnosti ide o jedinú samostatnú knižnicu pre mládež na Slovensku.

V kontexte rozvoja knižničnej práce s deťmi a mládežou treba rozhodne spomenúť, že v tomto období plnila funkciu ústrednej knižnice Matica slovenská (v zmysle zákona č. 53/1959 o jednotnej sústave knižníc) a od roku 1966 začal na útvare metodiky pracovať metodik pre knižničnú prácu s deťmi a mládežou (Buociková 1984). Keďže informácie o literatúre pre deti a mládež neboli dostatočne prístupné, pomocníkom pre dopĺňovanie fondov bol Maticou slovenskou vydaný katalóg literatúry vhodný do žiackych a učiteľských knižníc (*Katalóg* 1965).

Sľubne sa ukazovala *Smernica o školských knižniciach*, schválená Ministerstvom školstva SSR (*Smer-*

nica 1963), ktorá upravovala funkcie a činnosť školských knižníc na základných a stredných školách. V knižničnej praxi sa však pre nefunkčnosť školských knižníc začínali prejavovať tendencie ich integrácie s oddeleniami pre deti v ľudových knižniciach (dnešné verejné knižnice).

V kontexte detského knihovníctva je potrebné uviesť ešte ďalšiu dôležitú skutočnosť, ktorej počiatky možno badať už v 2. polovici 50. rokov 20. storočia. V roku 1956 vznikla odčlenením knižničných fondov zo Štátneho pedagogického ústavu Slovenská pedagogická knižnica, ktorá v zmysle organizačného poriadku (štatút vydalo Povereníctvo Školstva a kultúry 21. 8. 1956 pod č. 36857/1956-VŠ) bola ústrednou vedeckou knižnicou pre štúdium pedagogiky, strediskom pre vydávanie odporúčajúcich bibliografií a metodickým strediskom pre žiacke, učiteľské a ostatné pedagogické knižnice na Slovensku (Pangrácová 2001). V roku 1963 vzniklo v knižnici metodické oddelenie s cieľom usmerňovať školské a pedagogické knižnice. Slovenská pedagogická knižnica v roku 1964 začala vydávať metodický vestník *Za-*

číname pomáhať školským knižniciam: Metodický spravodaj, ktorý sa od druhého čísla premenoval na Pomáhame školským knižniciam a od piateho čísla na Školské knižnice, ktorý vychádzal štyrikrát ročne. Pre školské knižnice vydávala Slovenská pedagogická knižnica odporúčajúce bibliografie a metodické materiály. V roku 1963 iniciovala schválenie *Smerníc pre činnosť školských knižníc* (Smernice 1963).

70. ROKY 20. STOROČIA

Obdobie normalizácie a hľadanie ciest

V 70. rokoch 20. storočia katedra pôsobila pod názvom katedra knihovedy a vedeckých informácií a realizovala vysokoškolské vzdelávanie v študijnom odbore knihoveda a vedecké informácie so zameraniami na informatickú techniku, bibliografiu a knižničnú prácu medzi deťmi a mládežou a od akademického roku 1978/1979 v odbore vedecké informácie a knihovníctvo s vedecko-informačným a knižnično-informačným zameraním. Takéto členenie výrazne podporilo kvalifikáciu detského knihovníka, pretože umožnilo prehĺbiť štúdium kvantitatívne i kvalitatívne. Okrem zavedených predmetov teória a metódy výchovy čitateľa, bibliopedagogika a literatúra pre mládež sa začala výučba predmetov, ako teória výchovy čitateľa, sociológia mladého čitateľa, seminár z knižničnej práce s deťmi a mládežou, psychológia mladého čitateľa, teória práce s literatúrou, ilustrácie v detskej knihe, čitateľa a užívateľa, používatelia odborných informácií (*Kronika* [1960 –]; *Zoznam* 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979).

K hlavným vyučujúcim patrili **Eugen Mešša**, **Mária Brencičová**, **Lýdia Kyselová**, **Ján Poliak**, **Ján Baláž**. Neskôr k nim pribudla aj absolventka katedry **Marta Matthaidesová** (*Zoznam* 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979).

Od začiatku 70. rokov katedra intenzívne spolupracovala so Zväzom knihovníkov a informatikov, Mestskou knižnicou v Bratislave, Slovenskou pedagogickou knižnicou, ale aj s vydavateľstvami Mladé letá a Smena. Spolupráca poskytovala platformu na organizovanie seminárov pre knižničných, vydavateľských a pedagogických pracovníkov, ako aj publikovanie odborných a praktických skúseností na Slovensku a v zahraničí, ale aj vydávanie zborníkov z rokovaní, na ktorých boli často prítomní odborníci zo zahraničia, predovšetkým z Poľska, Maďarska a NDR. Vydavateľstvo Mladé letá zaznamenalo

v tomto období rozmach. Svojou produkciou v rozličných edíciách krásnej i náučnej literatúry pre všetky vekové kategórie predstavovalo významný prínos v oblasti výchovy a vzdelávania. Šéfredaktorka vydavateľstva Mladé letá Lýdia Kyselová na seminári *Pedagogická práca s náučnou literatúrou medzi deťmi v knižniciach* zdôraznila výraznú potrebu súčinnosti prípravy knižničných pracovníkov a knižníc pri využívaní nielen beletrie, ale aj náučnej literatúry vo výchove a vzdelávaní (Kyselová 1976).

Katedra knihovedy a vedeckých informácií v polovici 70. rokov 20. storočia bola riešiteľom rezortnej výskumnej úlohy MK-3 *Pedagogická práca s náučnou literatúrou medzi deťmi v knižniciach*. Riešenie tejto úlohy vyvrcholilo do úsilia katedry a ďalších pracovísk o interdisciplinárny prístup k práci s literatúrou medzi deťmi a mládežou. Výskumná úloha mala 8 čiastkových úloh, v rámci ktorých sa podrobne

Bývalá šéfredaktorka vydavateľstva Mladé letá Lýdia Kyselová (www.litcentrum.sk)

riešili jednotlivé otázky (Mešša 1976). Riešenie úloh malo realizačný charakter a malo byť východiskom pre riešenie koncepčných úloh knižničnej práce s deťmi a mládežou pre nasledujúce obdobie. Výstupy z jednotlivých úloh podstatnou mierou ovplyvnili konkrétnu prax knižníc (predovšetkým v podobe budovania študovní). Vychádzali totiž tak z prieskumov záujmov mladých čitateľov, ako aj zo zovšeobecnených skúseností v zahraničí, i keď treba podotknúť, že len v socialistických krajinách (Sakálová 1978). Konkrétnym výstupom z tejto čiastkovej úlohy bol bibliografický materiál, ktorý bol odporúčaný v prvej fáze budovania študovní v experimentálnych alebo integrovaných knižniciach na základných školách, prípadne oddeleniach pre deti a mládež v krajských a okresných knižniciach (Súpis 1975). Študovne sa mali vybudovať v experimentálnej pobočke v Mestskej knižnici v Bratislave na Základnej škole na Bullovej ulici v Bratislave, v Knižnici pre mládež mesta Košice a v experimentálnej knižnici na Základnej škole v Nemeckej (Klinec 1973). Vymedzenie funkcií a služieb študovní malo svoj význam pre knižničnú a vydavateľskú prax, predovšetkým v oblasti ujasnenia si potrieb vydávania konkrétnych typov dokumentov pre jednotlivé vekové stupne, ako encyklopédie, slovníky, atlasy, príručky a pod. Súčasťou výskumnej úlohy bolo aj vybudovanie vzorovej školskej knižnice ZDŠ v detskom mestečku Trenčín – Zlatovce (Matthaeidesová 1972).

V polovici 70. rokov študovalo na katedre knihovedy a vedeckých informácií asi 20 poslucháčov denného a 30 postgraduálneho štúdia v kombinácii s pedagogikou, respektíve s výchovou a vzdelávaním dospelých. Možnosť externého štúdia, ktoré sa začalo na katedre koncom 60. rokov, využilo v 70. rokoch mnoho pracovníkov knižníc pre deti a mládež, vedeckých i školských knižníc z Čiech a Moravy. Od akademického roku 1975/1976 mali študenti možnosť voľby orientácie na knižničnú prácu s deťmi a mládežou od 3. ročníka do 5. ročníka (Mešša 1975).

Katedra vypisovala témy diplomových prác na tému týkajúcu sa **praxe detských a školských knižníc na Slovensku** (Rak 1970; Zelmanová 1971; Boháčová 1972; Matthaeidesová 1972; Petrová 1972; Hladká 1978; Chlupová 1978; Šebánová 1978; Šurková 1978; Valešová 1978). Niektoré diplomové práce boli zamerané výslovne na **formy a metódy knižníc pri ideologickej práci v pionierskej a zväzackej organizácii** (Kysel 1975), iné sa venovali otázkam **funkcie knihy a knižníc či významu knižníc pri voľbe povolania** (Sáľusová 1975). Pomerne početná skupina

diplomových prác sa zaoberala problematikou **knižničnej práce s deťmi a mládežou v zahraničí** (Greková 1971; Kmeťová 1971; Pellerová 1971; Kolozsiová 1972; Alušicová 1973; Cpinová 1978; Lacková 1978) alebo **vedeckovýskumných pracovísk zameraných na literatúru a čítanie detí a mládeže** (Kršková 1971; Klinec 1975). Diplomové práce sa začínali venovať aj **informačnej výchove** (Hečková 1978).

Pre nefunkčnosť školských knižníc sa v 70. rokoch začali riešiť predovšetkým otázky týkajúce sa **integrácie sietí školských a ľudových (neskôr verejných) knižníc, budovania študovní pre deti a mládež, knihovnícko-bibliografickej (neskôr informatickej a informačnej) výchovy, ale aj vydávania a využívania náučnej literatúry v kontexte s produkciou jednotlivých edícií vydavateľstva Mladé letá**, ktoré svojou tvorbou v rozličných edíciách podporovalo využívanie náučnej literatúry vo výchove a vzdelávaní (Mičietová 1970; Marková 1971; Čechovičová 1972; Konstantová 1973; Lapšanská 1974; Magulová 1975; Svätá 1975; Uramová 1975; Rjaško 1978; Takácsová 1978; Mikulášová 1970; Szikorová – Mandíková 1970). V diplomových prácach pretrvávala naďalej problematika **práce s jednotlivými vekovými kategóriami čitateľov už od predškolského veku** (Bahnová 1972; Súkeníková 1973; Janíková 1977; Cíferská 1978; Vandová – Hlubovičová 1979).

V mnohých témach diplomových prác je evidentná nadväznosť na témy diplomových prác obhájených v 60. rokoch. Zároveň vznikali diplomové práce, ktoré sa zaoberali širším kontextom **práce s literatúrou pri esteticknej výchove** (Kuzma 1978; Mamojková 1978; Melišová 1978; Miklová – Šišková 1978; Beňušová 1979; Bušniaková 1979; Karellová 1979), taktiež pokračoval záujem o **výskumy čítania** v priestore s problematikou estetickej výchovy a inými kultúrnymi aktivitami a ich vplyvom na čítanie (Kusá 1971; Turanská 1972; Vitteková 1979). Na tradíciu hodnotenia odborných publikácií a kvalifikačných prác nadviazali **sumarizujúce bibliografické práce** (Koščová – Jefanovová 1970; Hartánská – Sakálová 1970; Eštoková 1978; Walterová 1978), pokračovala tiež problematika **odbornej prípravy knižničných pracovníkov** (Almášiová 1972). **Hodnoteniu periódík, inštitúcií a osobností odboru** boli venované niektoré sumarizujúce diplomové práce, ktoré obsahovali bohatý faktografický a bibliografický materiál (Jakubetzová 1978), medzi kvalifikačnými prácami možno nájsť i sumarizujúce a mapujúce práce **časopiseckú tvorbu pre deti a mládež na Slovensku** (Krčmárová 1979), niektoré diplomové práce analy-

zovali **podiel periodickej tlače na informačnej výchove mládeže** (Krištofičová 1979).

Je potrebné zdôrazniť, že hodnotíme činnosť katedry a knižničnej praxe v období normalizácie, ktoré po predchádzajúcom politickom uvoľnení koncom 60. rokov 20. storočia viedlo odborníkov k hľadaniu cesty a prostriedkov na realizáciu vytýčených koncepcií, a to predovšetkým pri príprave legislatívy zabezpečujúcej systémové opatrenia v riešení problematiky. Uvedené fakty ovplyvnili aj tematiku diplomových prác v nasledujúcich rokoch – práce sumarizovali zovšeobecňujúce informácie týkajúce sa skúseností slovenských a českých knižníc a vo veľkej miere využívali aj poznatky zo zahraničia, opisovali praktické skúsenosti z praxe knižníc v jednotlivých krajinách, niektoré **porovnávali zahraničné skúsenosti z praxe ľudových a školských knižníc s domácou praxou** (Kmeťová 1971; Greková 1971; Koloziová 1972; Alušicová 1973; Cpinová 1978; Lacková 1978; Vidinská 1980; Kršková 1971; Klinec 1975). V kontexte hodnotenia katedry a jej podielu na rozvoji predmetnej problematiky nemožno nespomenúť, že od začiatku 70. rokov katedra knihovedy a vedeckých informácií realizovala ŠVOČ – študentskú vedeckú odbornú činnosť, v rámci ktorej sa sporadicky objavovali aj témy z oblasti detského čitateľa či **práce s detským čitateľom** (*Kronika* [1960 –]).

Využívanie týchto poznatkov a snahy o ich implementáciu v praxi podporovali uvedené odborné semináre, ale aj odborná prax poslucháčov v zahraničí a spracovávanie skúseností z praxe v diplomových prácach. V závere tejto kapitoly je potrebné zdôrazniť, že v diplomových prácach sa v tomto období začína zreteľne črtáť nevyhnutná **potreba interdisciplinárneho a holistického prístupu k riešeniu problematiky rozvoja detského čitateľstva**.

KNIŽNIČNÁ PRAX

Koncom 60. rokov 20. storočia začali v knižničnej praxi dominovať tendencie vzájomnej spolupráce a koordinácie činnosti knižníc s vydavateľstvami, pedagogickými fakultami, školami a ďalšími inštitúciami v okruhu ich pôsobnosti. Aktivizácia metodической činnosti Matice slovenskej, Slovenskej pedagogickej knižnice a Zväzu slovenských knihovníkov a informatikov značne podporila rozvoj knižníc s deťmi a mládežou.

V roku 1972 Matica slovenská v spolupráci s Knižnicou pre mládež v Košiciach zorganizovali seminár *Kniha pri komunistickej výchove detí a mládeže* (*Bul-*

letin 1972), na ktorom po prvýkrát odzneli príspevky komplexne upozorňujúce na všetky funkcie, ktoré literatúra pri výchove a vzdelávaní v sebe zahŕňa – etické, estetické, vzdelávacie, informačné a socializačné (napríklad príspevok prof. Štefana Pasiara). Seminár výrazne akcentoval nezastupiteľné poslanie knihy a čítania vo výchovnej funkcii rodiny (napríklad príspevok Márie Brenčičovej; *Bulletin* 1972). Ďalšie príspevky o činnosti a funkciách ľudových a školských knižníc v nasledujúcom období pomáhali nasmerovať prácu knižníc v zmysle komplexného chápania poslania literatúry v živote mladej generácie.

Okrem konferenčnej činnosti realizovala Matica slovenská výskum zastúpenia a využívania literatúry pre deti a mládež na Slovensku. V súvislosti s uvedeným musíme poznamenať, že v tomto období sa začali v straníckych a štátnych orgánoch rozpracovávať úlohy týkajúce sa vedecko-technickej revolúcie. Práve výsledky výskumu¹ uvedené v záverečnej správe (Križanová 1972) boli dôvodom, aby ľudové i školské knižnice prijali náročnejšie úlohy v oblasti vzdelávania.

V roku 1976 vláda ČSSR schválila dokument *Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy*, ktorý stanovil ciele pre jednotlivé stupne školského vzdelávania (Sakálová 1992). Daný dokument striktné (nie však adekvátne základným princípom rozvoja detského čitateľstva) rozlišoval prácu s knihou vo vzdelávacom systéme a v rámci voľnočasových aktivít. Tým oddelil čítanie pre radosť od čítania v škole a eliminoval možnosť interdisciplinárneho prístupu k problematike rozvoja detského čitateľstva.

Smernice Ministerstva kultúry o metodической činnosti v Jednotnej sústave knižníc (Smernice 1977) a *Smernice o sústave ďalšieho vzdelávania knižničných pracovníkov* (Smernice 1976) vytvorili predpoklady na vzdelávanie a metodické usmerňovanie knižničnej práce s deťmi a mládežou. Metodická činnosť sa sústredila v odbore teórie, výskumu a metodiky Matice slovenskej, v ktorej pracoval metodik pre knižničnú prácu s deťmi a mládežou už od roku 1966. V roku 1976 začala pracovať aj Koordináčna komisia pre prácu s deťmi a mládežou, v ktorej boli zástupcovia krajských a okresných knižníc, školských knižníc, vydavateľstiev pre deti a mládež, zástupca Komisie pre detské a školské knižnice Zväzu slovenských knihovníkov a informatikov a zástupca katedry. Cieľom činnosti komisie bolo určovanie hlavných smerov vývinu knižničnej práce s deťmi a mládežou, koordinácia podujatí pre pracovníkov s detskou knihou, koordinácia vydávania metodických a bibliografic-

kých materiálov, nadväzovanie kontaktov s partnerskými inštitúciami v zahraničí a publikovanie odborných materiálov. Komisia plnila zároveň funkciu redakčnej rady *Bulletinu o práci s knihou medzi deťmi a mládežou*. V zmysle týchto dokumentov začalo svoju činnosť Doškoľovacie stredisko Matice slovenskej, ktoré v roku 1976 realizovalo vzdelávací program pre vedúcich oddelení pre deti a mládež a v roku 1978 pre pracovníkov týchto oddelení. Osnovy štúdia vypracovala Koordinačná komisia pre prácu s deťmi a mládežou Matice slovenskej. Následne sa vytvoril lektorský zbor, v ktorom boli zastúpení pedagógovia strednej knihovnickej školy a katedry. Učebné texty pripravené na mieru vzdelávacieho programu a podľa uvedených osnov vydala Matica slovenská (*Zápisnica* 1976).

V roku 1977 bola v Slovenskej pedagogickej knižnici zriadená koordinačná komisia pre sieť školských a pedagogických knižníc v Slovenskej socialistickej republike (ďalej len SSR; Poverovacia listina Ministerstva školstva SSR), ktorá pripravovala smernice pre školské knižnice a metodické pokyny na ich realizáciu. Po schválení týchto dokumentov boli spracované vzorové výpožičné poriadky a plány činnosti a vydávané bibliografické materiály na pomoc dopĺňovania knižničných fondov v jednotlivých typoch škôl. Všetky kroky v zásade implementovali plnenie úloh, stanovených pre rezort školstva. V roku 1978 bola Slovenská pedagogická knižnica zlúčená s Ústavom školských informácií (*Zriaďovacia listina* 1978) a v roku 1979 Ministerstvo školstva SSR schválilo niekoľko zásadných legislatívnych opatrení, ktoré mali skvalitniť prácu školských knižníc na základných a stredných školách, ako napríklad *Smernice o školských knižniciach* (*Smernice* 1979), *Smernice o špecializovanom štúdiu učiteľov – školských knihovníkov* (*Smernice* 1979), *Metodické pokyny o práci školských knižníc a informačnej výchove žiakov a učiteľov* (*Metodické* 1980) a *Smernice o ďalších zariadeniach pre pedagogických pracovníkov* (*Smernice* 1979a; Kroufeková 1982; Kroufeková 1984).

V priebehu 70. rokov sa v odbornej verejnosti intenzívne diskutovalo o potrebe spracovania a schválenia zásad knižničných služieb pre deti a mládež a ich primeraného zabezpečenia, pričom sa príklady riešení hľadali aj v príkladoch zo zahraničia. V roku 1979 boli schválené *Zásady knižničných služieb deťom a mládeži do 14 rokov* (*Zásady* 1979). Považovali sa za základný predpoklad skvalitnenia knižničnej činnosti, keďže stanovili základné kritériá: **a)** počet vzázkov na obyvateľa do 14 rokov, **b)** percento čitateľov z cel-

kového počtu obyvateľov do 14 rokov, **c)** percentuálny podiel náučnej literatúry a jej výpožičiek na deti do 14 rokov, **d)** zriadenie samostatnej knižnice pre deti a mládež v osídleniach nad 100 000 obyvateľov, **e)** zriadenie oddelenia pre deti a mládež v sídlach nad 10 000 obyvateľov a v krajských a okresných knižniciach, **f)** zriadenie aspoň osobitného priestoru alebo čítárne v sídlach nad 5 000 obyvateľov (*Zásady* 1979).

V *Zásadách* boli stanovené okrem iného normatívne ukazovatele na percentuálne zastúpenie literatúry pre deti a mládež (tak krásnej, ako aj náučnej) a tiež kritériá na priestory a počty pracovníkov. V oblasti školských knižníc stále absentoval systémový prístup k realizácii legislatívnych dokumentov, ktorý by umožnil priestorové a finančné zabezpečenie činnosti školských knižníc a profesionalizáciu ich činnosti. Na úrovni zriaďovateľov knižníc sa riešili iba partikulárne otázky (*Smernice* 1979a).

Profesionalizované knižnice/oddelenia pre deti a mládež vyvíjali snahy o realizáciu takých metód a foriem práce, ktoré boli zamerané na aktivizáciu mladých čitateľov, avšak predpokladali aj aktívne zapojenie školy do čitateľskej výchovy detí. Vtedajšie ponímanie čítania detí rodinou, že čítanie je výhradne vecou školy, ale na druhej strane, dominantné chápanie vyučovania ako výsostnej funkcie školy, nedokázali prekonať bariéry v ponímaní čítania a čitateľskej výchovy, a tak odozva na snahy knižníc o súčinnosť bola minimálna. Napriek tomu mnohé knižnice vyvíjali nové služby (študovne, bibliografické služby), nové formy a metódy práce. „Premiantom“ bola Knižnica pre mládež v Košiciach, ktorá mala v polovici 70. rokov pobočky už na 14 základných školách a poskytovala služby aj v Detskom domove v Bankove. V roku 1979 knižnica v spolupráci s Maticou slovenskou a vydavateľstvom Mladé letá zorganizovala seminár pri príležitosti Medzinárodného roku dieťaťa, na ktorom predniesla výzvu na organizovanie kvalitných a pravidelných podujatí pre mladých čitateľov v rámci 3 tematických okruhov – *Kniha ku každému dieťaťu, Môj rodný kraj a Žena, matka, priateľka všetkých detí*. V spolupráci s inými inštitúciami v kraji (školami, pionierskymi organizáciami, organizáciami zväzu žien a vydavateľstvom Mladé letá) knižnice usporadúvali v rámci týchto tematických okruhov podujatia pre mladých čitateľov. Materiály z rokovania seminára boli uverejnené v *Bulletine o práci s detskou knihou* (*Bulletin* 1979). Pri knižnici sa v tomto období vytvárali rôzne čitateľské krúžky, napríklad čitateľský krúžok rómskej mládeže. Knižnica taktiež realizovala zaujímavé literárne súťaže, ako *Môj rodný*

kraj, Putovanie po stopách slovenskej literatúry a pod., a pripravovala vzorové podujatia pre deti v rámci ďalšieho vzdelávania pre knihovníkov detských a školských knižníc.

Aktivity v oblasti metodickej činnosti vyvíjal odbor literatúry pre mládež Mestskej knižnice v Bratislave, ktorý plnil v zmysle nového územného členenia mesta metodickú funkciu voči obvodným knižniciam. Vydával metodické a bibliografické materiály na podporu činnosti oddelení pre deti v obvodných knižniciach (Vráblová 1977) a organizoval pre pracovníkov detských oddelení vzdelávacie podujatia (Bokníková 1970). V roku 1973 otvoril na Základnej škole na Bullovej ulici v Bratislave svoju pobočku so študovňou, kde sa realizovali rôzne podujatia na pomoc vyučovaciemu procesu. Knižnica spolupracovala s Pedagogickým ústavom mesta Bratislavy a organizovala vzdelávacie podujatia pre školských knihovníkov. V zrekonštruovaných priestoroch Mestskej knižnice v Bratislave bola otvorená študovňa pre pracovníkov s detskou knihou, ktorá bola zároveň aj cvičným pracoviskom pre žiakov strednej knihovníckej školy a poslucháčov katedry. Výhodiskom pri budovaní študovne boli výstupy rezortnej výskumnej úlohy MK-3, ktorá sa riešila na katedre.

Za jednoznačné pozitívum v tomto období možno pokladať realizáciu práce s knihou v materských školách a následne v prvých ročníkoch základnej školy, aj keď iba v oblasti tzv. povinného čítania a zväčša len v spolupráci s družinou a za minimálnej asistencie vyučujúcich. Absencia profesionálneho prístupu k tejto úlohe zo strany školských knižníc prirodzene vyvolávala snahu oddelení pre deti v ľudových knižniciach zapojiť sa do vyučovania. Vo vyučovacom procese školy málokedy nachádzali primerané odozvy i napriek tomu, že aktívnu prácu s literatúrou vo vyučovaní odporúčali osnovy a učebnice viacerých predmetov.

V roku 1973 Zväz slovenských knihovníkov, vydavateľstvo Mladé letá a Slovenský ústredný výbor Socialistického zväzu mládeže v spolupráci s katedrou usporiadali seminár *Práca s náučnou literatúrou v Pionierskej organizácii Slovenského zväzu mládeže* (Práca 1974). Prvé odozvy na podnety zo seminára vyšli zo strany pionierskej organizácie. V informačnom spravodaji vydavateľstva Smena vyšla séria článkov *Cesta za knihou, alebo, ako na to...* (Sakálová 1974) o tom, kde a ako si hľadať knihy a ako sa v nich orientovať. Koncom 70. rokov Pionierske oddelenie Slovenského ústredného zväzu Socialistického zväzu mládeže začalo organizo-

vať pre pionierov odznaky odbornosti (Výtvarník, Zberateľ, Hudobník a pod.), medzi ktorými bol aj odznak odbornosti Knihovník. Vyžadoval splnenie konkrétnych podmienok, ako napríklad schopnosť odporučiť na čítanie knihu mladším spolužiakom, poznať časopisy pre deti, schopnosť zostaviť zoznam literatúry na určitú tému, pracovať v redakčnej rade školského časopisu či zostaviť literárne súťaže. Pionierske oddelenie Slovenského ústredného výboru Socialistického zväzu mládeže vydalo brožúru obsahujúcu rady a návody na splnenie odznaku, ďalej sumarizujúce poznatky (o knižniciach a vydavateľstvách, o tom, ako kniha vzniká, o typoch dokumentov, o vhodných tituloch literatúry na čítanie, o rozličných literárnych súťažiach a pod.), ktoré by malo dieťa vedieť, a k tomu slovníček základných pojmov (Pilková 1979).

Koncom 70. rokov katedra v spolupráci so Slovenským ústredným zväzom socialistickej mládeže zorganizovala medzi učňovskou mládežou niekoľko seminárov o práci s knihou, na ktorých sa prezentovali výsledky prieskumov čítania a kultúrnych záujmov učňovskej mládeže a skúsenosti z práce knižníc s touto kategóriou čitateľov.

Krajské, okresné a mestské knižnice v období 70. rokov spracovávali a vydávali metodické materiály, ktoré obsahovali základné prvky informačnej gramotnosti (orientácia v knižnici, v katalógoch, v jednotlivých typoch dokumentov a pod.). Ich odborná úroveň zodpovedala regionálnym podmienkam knižníc. Za pozitívum však možno považovať, že knižnice (inšpirované prvými teoretickými prácami a skúsenosťami knižníc v zahraničí) začali považovať informačnú výchovu za jednu zo svojich funkcií a zároveň vyvíjali snahy o implementáciu jej jednotlivých prvkov do svojej praxe. V tejto súvislosti sa objavovala potreba spracovať komplexné scenáre hodín informačnej výchovy pre jednotlivé ročníky v knižnici.

V tomto desaťročí sa okrem toho v knižničnej praxi prejavujú snahy o hľadanie nových metód práce s jednotlivými kategóriami čitateľov, akými boli čitateľské tábory pre učňovskú mládež, rôzne súťaže, ako napríklad *Celá trieda/škola číta, Moja najobľúbenejšia kniha*, či slávnostné zápisy žiakov 1. roč. základnej školy do knižnice. Všetky tieto aktivity boli podporované aj materiálmi vydavateľstva Mladé letá, ktorými sa propagovali jednotlivé edície, tituly a pod. Zaujímavým podnetom pre knižničnú prax boli semináre *Literatúra pre dievčatá* a *Čítanie dievčat* (Čítanie 1972) zamerané na

dôležitosť vydávania kvalitnej literatúry pre dospievajúce dievčatá, ktoré organizovala Mestská knižnica v Bratislave v spolupráci s vydavateľstvom Mladé letá. Poznatky publikované zo seminárov priniesli mnohé podnety pre knižničnú a vydavateľskú prax (Čítanie 1972).

V 2. polovici 70. rokov sa katedra v spolupráci so Slovenským ústredným výborom Socialistického zväzu mládeže, Zväzom slovenských knihovníkov a okresnými knižnicami sústredila na prípravu podujatí zameraných na riešenie otázok čítania, kultúrnych aktivít a práce knižníc s učňovskou mládežou. Na seminároch, ako napríklad *Čítanie učňov, Práca s knihou medzi učňovskou mládežou a Propagácia literatúry medzi učňovskou mládežou*, sa rozoberali formy práce s touto kategóriou čitateľov. Zo seminárov sa vydávali zborníky odborných príspevkov (Čítanie 1978; Práca 1989; Bulletin 1981). Na základe podnetov z týchto podujatí okresné knižnice začali intenzívnejšie realizovať rôzne metódy a formy práce s učňovskou mládežou. Najoblúbenejšími boli čitateľské tábory, v rámci ktorých prebiehali besedy so spisovateľmi a zaujímavými osobnosťami kultúry. Tieto tendencie pokračovali v práci katedry aj v 80. rokoch.

Vydavateľstvo Mladé letá, Kruh priateľov detskej knihy a Stredná pedagogická škola v súvislosti s rozvojom vydávania literatúry pre predškolský vek zorganizovali v Modre v roku 1976 seminár *Literatúra pre predškolský vek a jej využitie v materských školách*. Stredná pedagogická škola pripravila na seminári pre knihovníkov podnetné vzorové podujatia ako pracovať s deťmi v knižnici. Materiály z rokovania boli uverejnené v rovnomennom zborníku *Literatúra pre predškolský vek a jej využitie v materských školách* (Literatúra 1978). V rovnakom období vyšla aj učebnica o literárnej výchove v materskej škole (Zigová 1979) a následne učebnica literárnej výchovy s metodikou pre stredné pedagogické školy (Zigová a Obert 1981). V nadväznosti na poznatky o práci s knihou v predškolskom veku sa aj v normatívnych ukazovateľoch *Zásad knižničnej práce s deťmi a mládežou* (Zásady 1979) počítalo s touto vekovou kategóriou detí. Na projekt práce s knihou vo vyučovaní nadväzovali mnohé osnovy vyučovania a konkrétne učebnice a čítanky pre jednotlivé ročníky základnej školy, ktoré predpokladali zapojenie náučnej literatúry do vyučovania slovenského jazyka a literatúry, a teda aj zapojenie školskej knižnice do vyučovania (Kyselová, Dedinská a Mosná 1979; Obert a Mazánková 1979).

80. ROKY 20. STOROČIA

Dekáda nových zmien

V 80. rokoch katedra knihovedy a vedeckých informácií realizovala vzdelávanie v študijnom odbore vedecké informácie a knihovníctvo s dvoma zameraniami: vedecko-informačné a knižnično-informačné. Na začiatku dekády (v roku 1981) nastúpil do funkcie vedúceho katedry doc. PhDr. **Eugen Mešša**, PhD., ktorý bol od začiatku hlavnou oporou vzdelávania v predmetnej oblasti, ale taktiež veľkým tmeľom katedry ako vedeckého a vzdelávacieho pracovníka a praxe. Môžeme konštatovať, že táto dekáda bola skutočne príslubom veľkorysého rozvoja knižničnej práce s deťmi a mládežou v akademickom prostredí. K zavedeným predmetom **čítania a používania, bibliopedagogika a literatúra pre mládež** pribudli ďalšie predmety, ako **teória práce s beletriou, teória práce s náučnou literatúrou a metodika knižničnej práce s deťmi a mládežou**. Širšie ukotvenie detského čítateľstva zabezpečovali predmety **výberový seminár z literárnej komunikácie, náuka o čitateľoch a používateľoch, knižničné služby, spoločenské pôsobenie literatúry** či **teória kultúry**. Výskumnú a vedeckú prácu študentov podporil novozavedený predmet **metodológia a výskum v knihovníctve**, ktorého logickým dôsledkom bola kvalitnejšia a precíznejšia výskumná práca v danej problematike. K stálym pedagógom patrili tiež **Elena Sakálová, Etela Farkašová, Hilda Holinová a Ludmila Bokníková** (*Kronika* [1960 –]; *Študijný program 1980, 1982, 1983, 1984, 1987, 1988, 1989*).

V 80. rokoch 20. storočia sa na katedre riešila úloha *ŠPZV-VIII-6-4 Rozvoj osobnosti v podmienkach budovania socialistickej spoločnosti*, do ktorej bola začlenená čiastková úloha *ŠPZV-VIII-6-/4 Informačná výchova v SOU*. Výstupy boli zverejnené v záverečnej správe (*Kronika* [1960 –]).

Na informačnú výchovu učňovskej mládeže bola pôvodne zameraná aj experimentálna pobočka Obvodnej knižnice Bratislava II (Kuzma 1986). Na príprave koncepcie činnosti tejto pobočky participovali členovia katedry knihovedy a vedeckých informácií (Sakálová 1989). Problematika informačnej výchovy stredoškolskej mládeže sa začlenila aj do niektorých predmetov, avšak na katedre sa jej venovala pozornosť aj v nasledujúcom období.

Na základe podnetov zo zahraničnej literatúry, skúseností z organizácie školských a verejných kniž-

níc pre deti v zahraničí a skúseností z integrovaných školských a ľudových knižníc prezentovaných v kvalifikačných prácach poslucháčov katedry i v odbornej tlači bola spracovaná analýza postavenia školských knižníc v organizačnej štruktúre škôl v kontexte s plnením ich funkcií vo vyučovacom procese v zmysle platnej legislatívy (Sakálová 2000), ktorá síce poskytla legislatívny rámec na plnenie deklarovaných funkcií, ale bez vytvorenia adekvátnych podmienok. Koordinačná komisia pre knižničnú prácu s deťmi a mládežou Slovenskej národnej knižnice Matice slovenskej na základe skúseností Knižnice pre mládež v Košiciach s integráciou školských knižníc na pobočkách dala už v roku 1986 podnet na vypracovanie zásad integrácie školských a ľudových knižníc, ktoré mali vyriešiť funkčnosť školských knižníc. Návrh zásad akceptoval legislatívne rámce na zabezpečenie ich plánovitého rozvoja na regionálnej báze. K ich schváleniu na úrovni rezortu školstva však nedošlo. Základné atribúty navrhnutých zásad boli plne akceptované knižničným zákonom č. 183 a podrobne rozpracované v *Modeli školskej knižnice* (Pangrácová a Sakálová 2004a, 2004b), ktorý akceptoval nielen rámec školy a vzdelávací proces, ale aj širší rámec kultúrnych a vzdelávacích potrieb celej komunity, v ktorej daná škola pôsobila.

V diplomových prácach pretrvávajú **otázky činnosti knižníc pre deti a mládež** (Galátová 1980; Hubková 1980; Padúchová 1981; Rešetová 1982) a **podielu krásnej literatúry a iných druhov umenia na etickej a estetickej výchove a socializácii mladých ľudí** (Najšelová 1980). Okrem toho v diplomových prácach pretrvávajú témy **informačnej výchovy** (Sárkőziová 1989), **pôsobenia ilustračnej tvorby** (Gombárová 1983; Slujková 1983), ale hlavne aj **práce s učňovskou mládežou** (Adamíková 1981; Braunsteinerová 1981; Miklóšová 1981; Sotoniaková 1981; Mešková 1982; Štofíková 1983; Pethová 1984; Procházková 1987; Hanesová 1988; Serédiová 1989). Objavujú sa staronové témy, aktualizované o **psychologické aspekty a otázky dospievania vo vzťahu k čítaniu** (Soldánová – Šafáriková 1984; Macková 1985; Rankov 1987a; Černá 1988; Ivanková 1988; Rybovičová 1989).

Prienik recepcnej estetiky (pragmatickej estetiky) do knižničnej práce s detským a mládežníckym čitateľom sa prejavil aj v niektorých diplomových prácach, ktoré boli zamerané na **otázky tvorivosti v čitateľskej recepcii** (Lacová 1981; Dianová 1988; Kuzma 1989), svojský význam majú tiež diplomové práce sumarizujúce **podiel časopisov, inštitúcií a osobnos-**

Výučba na Katedre vedeckých informácií a knihovníctva FiF UK, 80. roky (Facebook Katedra knižnickej a informačnej vedy FiF UK)

tí v rozvoji knižničnej práce s deťmi a mládežou (Štefanovičová 1983; Hrivnáková 1984; Cipár 1985), v diplomových prácach sa objavuje aj špecifická téma, akou je **biblioterapia** (Šátek 1984).

V diplomových prácach v 80. rokoch neostávala stranou ani problematika **knižničných služieb deťom a práce s literatúrou medzi deťmi predškolského veku, predovšetkým práce s ilustráciou** (Ničová 1983; Gabrišová 1987). Objavila sa nová téma práce s knihou **v zariadeniach náhradnej rodinnej starostlivosti** (Sotoniaková 1981), ale aj hodnotenie **podielu knižníc na vytváraní estetických hodnôt** (Čekmeová 1981). Niektoré diplomové práce sa zaoberali problematikou knižničných služieb deťom a mládeži v zahraničí (Vidinská 1980). Významnou súčasťou kvalifikačných prác ostali v danom období aj práce zamerané na **otázky literatúry pre deti a mládež** (Maťašíková 1981; Gabrišová 1987), **výskumy čítania** (Maruniaková 1987) a **otázky vydavateľskej praxe** (Jánošová 1981; Kuniaková 1981; Riganová 1981; Kurillová 1982).

Osemdesiate roky priali problematike detského čitateľstva a knižničnej práci s deťmi a mládežou aj v oblasti študentskej vedeckej činnosti (práce s danou

problematikou sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím nielenže častejšie objavovali, ale aj umiestňovali vo fakultnom kole). V rámci prác ŠVOK sa objavili témy, ako **práce s knihou v detských diagnostických ústavoch** (Sotoniaková 1980), **čitateľské tábory** (Rankov 1985), **rovesnícke pôsobenie na rozvoj čitateľstva stredoškolákov** (Rankov 1987a), **čítanie a informačná výchova učňovskej mládeže** (Bútora 1987; Hujavá 1987), **čitateľské záujmy detí** (Petergáčová 1989), ale aj tematika **nečitateľov** (Bútora 1989).

Snaha katedry zainteresovať na tvorbe diplomových prác čo najširšiu odbornú verejnosť sa prejavila aj v diapazóne ich oponentov a konzultantov, ako napríklad doc. PhDr. **Mária Brenčičová**, PhD., (Katedra pedagogiky FF UK), PhDr. **Ján Poliak** (vydavateľstvo Mladé letá), PhDr. **Lýdia Kyselová** (vydavateľstvo Mladé letá), PhDr. **Hilda Holinová** (Novinársky študijný ústav), PhDr. **Hana Benediková** (vydavateľstvo Mladé letá), **Elena Sakálová** (Slovenská pedagogická knižnica) a iní.

Knižničná prax

Knižničná prax v 80. rokoch 20. storočia prechádzala podstatnými kvalitatívnymi zmenami, ako skvalitňovanie metodologickej pomoci detským a školským knižniciam, vydávanie metodických a bibliografických materiálov, koordinácia bibliografickej činnosti a ďalšieho vzdelávania pracovníkov detských a školských knižníc, tvorba nových pomôcok pre informačnú výchovu v knižniciach, ale aj početné aktivity profesijnej organizácie, budovanie vzorových knižníc, ako aj snahy o novelizáciu legislatívy, ktorá by zohľadňovala a podporovala potreby reálnej praxe.

Za negatívum tohto obdobia možno pokladať niektoré organizačné zmeny v štruktúre Jednotnej sústavy knižníc. Na úrovni regiónov, miest a obcí sa vytvárali miestne kultúrne strediská a regionálne kultúrne centrá, do ktorých sa organizačne integrovali knižnice, čo predstavovalo jednak eliminovanie podstaty ich činnosti a jednak plnenie úloh, ktoré prináležali osvetovým zariadeniam (napríklad organizovanie politických podujatí, politickej propagácie a realizácia podujatí „na javisku“). Niektoré knižnice sa tieto úlohy snažili naplniť, ale bolo to vždy na úkor ich základnej činnosti. Napriek týmto skutočnostiam v práci s deťmi pokračuje realizácia súťažného typu *Celá trieda/škola číta, Moja najobľúbenejšia kniha*, slávnostné zápisy prvkov do knižnice, besedy

so spisovateľmi a ilustrátormi, premiéry nových kníh v knižnici, cykly besied týkajúce sa voľby povolania a pod., ale v inovovaných formách. Oblúbenými sa stali predovšetkým aktivity knižníc, realizované pri príležitosti Medzinárodného dňa detskej knihy, vyhláseného Medzinárodnou úniou pre detskú knihu (UNESCO – IBBY) na deň narodenia rozprávkara H. CH. Andersena. Slovenská sekcia IBBY (International Board on Books for Young People) mala patronát nad týmto dňom v roku 1986 (*Medzinárodný [bez dátumu]*).

Za pozitívum možno pokladať prvé pokusy o nový koncept knižnice, na ktorom participovali architekti, dizajnéri i knihovníci. Trendovým ideálom sa stala knižnica, ktorá by ponúkala nielen po funkčnej, ale aj vizuálnej stránke (funkčný nábytok vyzývajúci k pohodliu, vytváraniu malých záujmových skupín, ale aj k individuálnemu čítaniu, výzdoba interiérov a pod.) možnosti interaktivity a spájania rôznych čitateľských metód a aktivít, ako čítanie, hry, rozhovory, učenie a učenie sa, výtvarné aktivity a pod. Prvým realizovaným projektom bola Experimentálna okresná knižnica v Čadci (*O knižnici [bez dátumu]*), ďalšou takto projektovanou knižnicou bola Experimentálna pobočka Obvodnej knižnice Bratislava II. na Trnávke² zameraná v prvom rade na učňovskú mládež, pre ktorú realizovala besedy so súčasnými slovenskými autormi, zaujímavými osobnosťami kultúry, diskusie o aktuálnych politických témach a pod. (Sakálová 1985). Atraktívnou zaujímavosťou knižnice bolo, že v nej boli aj prvé osobné počítače. Gestorom realizácie oboch projektov bol odbor pre knižničnú sústavu Matice Slovenskej v Bratislave. Uvedené projekty neboli len snahou o realizáciu nových trendov a motiváciou detskej a mládežníckej populácie k participácii na čitateľskej kultúre, ale i výrazným stimulom pre knižničnú prax – k takémuto konceptu knižnice sa postupne (podľa finančných možností) pripájali aj ďalšie knižnice na Slovensku.

Výrazným krokom vpred z hľadiska knižničnej praxe bolo spracovanie súborov didaktických materiálov pre realizáciu informačnej výchovy s podporou didaktickej výpočtovej techniky v knižnici, ktoré vydal odbor pre knižničnú sústavu Matice slovenskej v Bratislave. Materiály boli určené pre materské školy a jednotlivé ročníky základnej školy v rámci vyučovania predmetov čítanie, literárna výchova, vlastiveda, prírodoveda, dejepis, občianska náuka, prírodopis, pričom projekty jednotlivých hodín boli spracované podľa vtedajších osnov vyučovania. Súborné materiály s názvom *Informatická príprava* obsahovali metodický text pre učiteľa/knihovníka a audiovizuálny

materiál (Sakálová 1984 – 1988). Keďže sa v tomto období pri práci s deťmi a mládežou začali používať osobné počítače, je potrebné konštatovať, že išlo vôbec o prvý metodický program pre používanie počítačov (Kimlička 1987; Kimličková 1987).

Trendy, ktoré sa integrovali do knižničnej praxe a premietli v realizovaných projektoch, predstavovali aplikáciu zahraničných konceptov, poznatkov a skúseností knižníc v zahraničí. Ich prenos do praxe bol výsledkom nielen štúdia samotných realizátorov a knižničných pracovníkov, ale aj vysokoškolského vzdelávacieho prostredia – išlo najmä o správy zo zahraničnej praxe študentov, seminárne práce, diplomové práce a pod.

Treba podotknúť, že zákon č. 53/59 o jednotnej sústave knižníc (aj keď poznačený dobovou ideológiou a rétorikou) zodpovedal z odborného hľadiska vtedajším európskym trendom. Matica slovenská a jej metodické pracovisko podstatnou mierou prispelo k zvýšeniu úrovne a činnosti ľudových (verejných) knižníc predovšetkým vydávaním metodických materiálov, organizovaním vzdelávania knihovníkov a spracúvaním koncepcií verejného knihovníctva, ako aj koordináciou metodickej a bibliografickej činnosti, čo v pozitívnom zmysle ovplyvnilo aj rast odbornej úrovne knižničnej práce s deťmi a mládežou. Táto prax bola, žiaľ, v polovici 80. rokov prerušená. Úloha ústredného metodického pracoviska (okrem výskumu) bola prenesená do odboru pre knižničnú sústavu Matice slovenskej do Bratislavy, ktorý na svoj výkon nemal dostatočné kompetencie.

90. ROKY 20. STOROČIA

Dekáda očakávaní

Novembrové udalosti v roku 1989 umožnili eliminovať ideologizáciu vzdelávania a politických vplyvov a využívať vo zvýšenej miere pozitívne skúsenosti zo zahraničia pri akceptovaní nových spoločenských potrieb. Katedra³ vedeckých informácií a knihovníctva realizovala vysokoškolské vzdelávanie v študijnom odbore vedecké informácie a knihovníctvo spočiatku s rozšíreným vyučovaním filozofie, latinského jazyka a literatúry, neskôr v dvojodborovom štúdiu s ďalšími jazykmi (angličtina, filozofia, francúzština, latinčina, maďarčina, nemčina) a od druhej polovice 90. rokov v rámci orientácií na verejné knižnice, informačné technológie a na historické knižné fon-

dy (*Študijný program* 1990, 1991, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997).

V oblasti vzdelávania v predmetnej problematike sa začiatkom 90. rokov výrazne rozšírila výučba knižničnej práce s deťmi a mládežou. Vyučovali sa predmety **nauka o čitateľoch, nauka o čitateľoch a používateľoch, čitatelia a používatelia, informačná výchova a bibliopedagogika**. Problematika detského čítateľstva a rozvoja čitateľskej kultúry bola zahrnutá aj v ďalších predmetoch, ako **komunikačná politika knižnice, knižnično-informačné služby a príprava používateľov, práca s literatúrou, práca knižníc s handicapovanými čitateľmi, spoločenské pôsobenie literatúry, pôsobenie umeleckej literatúry, sociológia literatúry, svetová literatúra a pedagogická psychológia**. Uchopeniu širšieho kontextu rozvoja čitateľskej kultúry napomáhali aj predmety **editorstvo a vydavateľská činnosť, teória literatúry, vývoj knižnej ilustrácie** a ku skvalitneniu výskumov v predmetnej problematike prispel predmet **metodológia výskumu v knižničnej a informačnej vede** (*Študijný program* 1990, 1991, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997).

K zjednoteniu terminologických otázok a skvalitneniu vedeckej a odbornej komunikácie prispelo vydanie terminologického a výkladového slovníka *Informačná výchova* (Katuščák, Matthaidesová a Nováková 1998). Pojmy používané v odbornej komunikácii a v opise riešenia problematiky v odborných a vedeckých publikáciách sa vyznačovali značnou terminologickou nejednoznačnosťou, počínajúc základnými a všeobecnými pojmami (knižnica pre deti a mládež, školská, integrovaná knižnica, sieť knižníc, experimentálna knižnica) až k pojmom pridruženým, konkrétnym či okrajovým vo vzťahu k činnosti knižníc pre deti a mládež (knihovnícko-bibliografická, infromatická, informačná výchova a pod.). Tieto termíny boli z medzinárodného kontextu a zahraničnej literatúry známe, bolo však potrebné ich terminologické rozpracovanie a kodifikácia na zjednotenie ich používania v odbornej praxi na Slovensku.

V teoretickej rovine sa spracovávala problematika funkcií knižníc vo výchovno-vzdelávacom procese škôl a problematika informačnej výchovy, ktorá bola v tom čase dominantnou. Pre potreby knižničnej praxe pracovníci katedry participovali na spracovávaní a vydávaní materiálov s cieľom podporiť realizáciu tejto činnosti v danej oblasti (Sakálová a Smetáček 1990; Sakálová 1992; Sakálová a Matthaidesová 1999). Materiály mali metodický charakter a poskytovali učiteľom i knihovníkom návod, ako postupovať pri vyučo-

vaní predmetov v jednotlivých ročníkoch základnej i strednej školy. Praktický dosah a ich efektívnosť mala vychádzať nielen z konkretizácie učiva jednotlivých predmetov, ale aj opisu predmetov či učebných celkov, ktoré by mali žiaci zvládnuť, respektíve, ktoré vedomosti, kompetencie a úlohy by mali po osvojení si potrebných vedomostí a zručností vedieť riešiť.

V 90. rokoch 20. storočia dominovala v diplomových prácach problematika **informačnej výchovy detí a mládeže**. V súvislosti s možnosťami jej realizácie vo verejných i školských knižniciach sa hľadali riešenia nielen v jednotlivých krajinách, ale aj v odporúčaníach medzinárodných organizácií IFLA, ALA a profesijných organizáciách jednotlivých krajín. V nadväznosti na uvedené úzko súviseli aj otázky činnosti knižníc na Slovensku (Melicherová 1991; Csibová 1992; Doktorová 1992; Faráriková 1992; Mládeková 1992; Slezáková 1992; Orolinová 1994; Šulajová 1994).

Okrem toho sa diplomové práce venovali aj témam, ako **práca s ilustráciami a jej význam v estetickú výchovu detí a mládeže, otázky a záujmy dospelých, ich vzťah k čítaniu, podiel čítania na formovaní záujmov, estetická výchova** (Zbončáková 1991; Macková 1993), **čitateľstvo a nečitateľstvo dospelých mládeže a výskumy postojov ku knihe v čase rozvoja masmédií** (Kumorová 1996), ale aj **knižnično-informačné služby pre znevýhodnených používateľov** (Fišová 1991). V tomto kontexte stojí za zmienku diplomová práca *Kniha a handicapované dieťa* (Kázmérová 1994), ktorá sumarizuje poznatky z klasifikácie vývinových väd a porúch, špecifik literatúry, čítania a jeho významu v rehabilitačnom procese tejto skupiny detí a mládeže. Význam daných tém potvrdzuje aj skutočnosť, že podstatné časti zmienenej diplomovej práce obsahuje publikácia *Kniha – knižnica – postihnuté dieťa* (Kázmérová 1995), ktorá bola vydaná ako praktická a metodická pomôcka pre učiteľov a školských knihovníkov.

V súvislosti s riešením problematiky zrovnoprávnenia prístupu zdravotne a sociálne znevýhodnených skupín detí a mládeže (Matthaeidesová 1993) sa diplomové práce zaoberali podmienkami a možnosťami knižníc v sprístupňovaní knižnično-informačných služieb a dokumentov pre jednotlivé skupiny sociálne a zdravotne znevýhodnených, ale aj kvalifikáciou pracovníkov knižníc pre ich poskytovanie. Zaujímavým príkladom bol podnet študentky univerzity tretieho veku, ktorá, vychádzajúc z osobných zdravotných problémov, navrhla spracovať odporúčanú bibliografiu, ktorá by obsahovala záznamy beletrie i odbornej lite-

ratúry na pomoc jednotlivým vekovým skupinám pri riešení problémov života so zdravotným postihnutím. Bibliografiu *Ako žiť s postihnutím* spracovali poslucháčky KKVI a jej vydania sa ujala Okresná knižnica v Leviciach (Hrvolová 1994; Zbončáková a Fischová 1994).

V kvalifikačných prácach naďalej pokračovala tendencia sumarizácie a hodnotenia dosiahnutých výsledkov v určitých oblastiach praxe. Významné je napríklad **hodnotenie príspevkov odborných periodík** pre rozvoj knižničnej praxe, hodnotenie časopisu *Bulletin* a i. (Šešerová-Vépyová 1992). Pribudla aj história jedinej samostatnej knižnice pre deti a mládež na Slovensku (Ťažárová 1991).

V rámci personálnych kapacít pribudli na katedre noví interní školitelia, ktorí sa venovali problematike knižničnej práce s deťmi a mládežou, ako **Pavol Rankov** a **Ludmila Hrdináková**, a v nasledujúcich rokoch aj interní doktorandi.

Knižničná prax

Riešenie problematiky práce knižníc so zdravotne znevýhodnenými deťmi sa stalo aktuálne aj v slovenskej knižničnej praxi. V 90. rokoch 20. storočia k tomu podstatnou mierou prispelo medzinárodné sympóziu *Knižnice a postihnuté deti*, ktoré sa konalo v Košiciach v októbri 1992. Na organizácii participovalo Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Matica slovenská, Slovenská národná knižnica, Spolok slovenských knihovníkov, Magistrát mesta Košice a Krajská knižnica pre mládež v Košiciach. Na sympóziu vystúpili pracovníci z Dokumentačného strediska IBBY v Osle, knižniční pracovníci z Dánska, Estónska, Litvy, Maďarska, Poľska, Rakúska, Ukrajiny, Čiech a zo Slovenska (*Knižnice* 1993).

Odborné príspevky dokumentovali úroveň práce knižníc so zdravotne znevýhodnenými deťmi v jednotlivých krajinách a načrtli základné podmienky tejto práce, ako dostatok špeciálnych dokumentov, primerané technické zabezpečenie a vhodné architektonické riešenie priestorov, ale aj primeranú erudíciu pracovníkov knižníc (*Knižnice* 1993). Závery zo sympózia jednoznačne potvrdili potrebu ďalšieho vzdelávania pracovníkov knižníc nielen vo vysokoškolskom štúdiu, ale aj v ďalšom vzdelávaní pracovníkov knižníc (Matthaeidesová 1993). Konferencia konštatovala nedostatočný stav v tejto oblasti, avšak zdôraznila potrebu interdisciplinárneho prístupu k vzdelávaniu všetkých zainteresovaných a zaradenie problematiky do osnov vzdelávacích a študijných

programov, ako aj prenos nových prístupov a metód práce s touto skupinou mladých používateľov do praktickej činnosti knižníc.⁴

Významným potvrdením nového trendu bolo otvorenie pobočky Nezábudka Knižnice pre mládež v Košiciach v roku 1997, ktorá sa dodnes špecializuje na prácu so zdravotne a sociálne znevýhodnenými deťmi a v súčasnosti spolupracuje so špeciálnymi školami, sociálnymi zariadeniami, domovom mládeže, nemocnicami a pod.⁵

Náročnosť výkonu profesie knihovníka v knižniciach, ktoré pracujú s kategóriou znevýhodnených čitateľov, si vyžiadala teoretické rozpracovanie problematiky (Matthaeidesová 1993). Koncom 90. rokov možno konštatovať rozvoj metód a foriem práce s deťmi a mládežou najrozmanitejšieho charakteru pre všetky vekové kategórie, ako napríklad denné tábory, čitateľské tábory, literárne festivaly, rozhlasové festivaly, literárne potulky, autorské čítania, premiéry nových kníh, besedy s autormi a ilustrátormi a pod. Tieto aktivity boli väčšinou pravidelne organizované a mladí čitatelia si obľúbili súťaže, ako *Kráľ čitateľov*, *Celá trieda/škola číta*, *Moja naj... kniha* a pod. Je však potrebné vyzdvihnúť ich rozmanitosť a reflektovanie charakteristík regiónu, ako aj ich interaktívny charakter, čo predpokladalo, že deti texty poznajú, majú možnosť zážitok stvárniť, poukázať na detaily, prípadne dotvoriť literárny príbeh podľa vlastných predstáv a fantázie. Okrem toho nemožno opomenúť fakt, že sa často realizovali pri rozličných príležitostiach, ako Medzinárodný deň detskej knihy, Bienále ilustrácií, Medzinárodný deň/týždeň školských knižníc, Týždeň slovenských knižníc, Medzinárodný deň lesa a pod., čo vytváralo nielen kontinuitu, ale i určitú tradíciu, avšak zároveň upozorňovalo širšiu verejnosť na existenciu, ale i ponuku, možnosti a funkcie knižnice v kultúrnom kontexte. Význam však možno vidieť najmä v upozorňovaní a sústredení pozornosti na dôležitosť knihy a čítania v živote a vzdelávaní detí a mladých ľudí. Uvedenými podujatiami a aktivitami knižnice súčasne prejavovali snahu upútať záujem médií, čo sa v nasledujúcom desaťročí ukázalo ako správna stratégia.

AUTORITY A KNIŽNIČNÁ PRAX

K rozvoju knižničnej práce s kategóriou detských a mladých čitateľov nemalou mierou prispeli výrazné

autority, a myslíme tým nielen významné osobnosti z oblasti rozvoja detského čitateľstva, ale i významné inštitúcie a periodiká. V nasledujúcej časti spomenieme len tie, ktoré tvorili akýsi most medzi katedrou ako vzdelávacou inštanciou a knižničnou praxou, a zároveň priestor ich spolupráce.

ŠPECIALIZOVANÉ PRACOVISKO

Už od začiatku 60. rokov 20. storočia sa v odbornej verejnosti pertraktoval problém vybudovania odborného pracoviska, ktoré by poskytovalo služby knižničným, vydavateľským, literárnym, pedagogickým a iným inštitúciám a odborným pracovníkom, zainteresovaným na práci s detskou knihou a celkove na problematike výchovy a vzdelávania mladej generácie. Dlhodobou sa totiž ukazovala potreba inštitucionálnej základne, ktorá by sa venovala špeciálne rôznorodým aspektom čítania detí a mládeže a hľadala by riešenia. Na túto problematiku boli zamerané aj niektoré diplomové práce, obhájené na KKIV (Kubicová 1969; Kršková 1971; Klinec 1975; Cpinová 1978; Vidinská 1980). Výťahy z týchto diplomových prác boli často uverejňované v *Bulletine o práci s knihou medzi deťmi a mládežou* a v časopise *Čitateľ*.

Myšlienka vytvorenia takéhoto pracoviska vznikla už v dizertačnej práci Eugena Meššu *Práca s knihou medzi deťmi a mládežou* (Mešša 1969), ktorá podnietila rozsiahle diskusie o potrebe špecializovaného pracoviska medzi odborníkmi. Následne vznikali aj ďalšie kvalifikačné práce, ktoré až do roku 1980 mapovali situáciu v tejto oblasti v zahraničí (pozri vyššie). V polovici 70. rokov sa začala budovať študovňa pre pracovníkov s detskou knihou v odbore literatúry pre mládež Mestskej knižnice v Bratislave, ktorý mal poskytovať služby pre všetkých odborníkov zainteresovaných na riešení problematiky práce s knihou pre deti a mládež a zároveň mal byť cvičným pracoviskom pre žiakov strednej knihovnickej školy a poslucháčov KKVI FF UK v Bratislave (Sakálová 1975b). Fond študovne sa budoval v oddelení metodiky odboru literatúry pre mládež Mestskej knižnice v Bratislave. Lýdia Kyselová výrazne podporovala vytvorenie tohto pracoviska (Kyselová 1975), preto po jeho zrušení (začiatok 80. rokov) vypracovala v polovici 80. rokov v rámci vydavateľstva Mladé letá projekt *Dom umenia dieťaťa*. Podľa projektu mali niektoré oddelenia naplňať funkciu teoretického a praktického pracoviska pre prácu s detským čitateľom a súčasne cvičného pracoviska pre študentov KKVI

a Strednej knižničkej školy v Bratislave (interný materiál vydavateľstva Mladé letá cit. podľa Hrivnáková 1984; Cipár 1985).

V roku 1987 sa naplnila myšlienka uvedeného projektu vznikom **BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti**, ktorá plní funkciu kultúrnej inštitúcie s medzinárodnou pôsobnosťou i v súčasnosti. Podľa Kontraktu Ministerstva kultúry MK – 310/2011-103/13 949 (Kontrakt 2012) je v predmete činnosti Bibiany aj knižničná a informačná činnosť. Súčasťou Bibiany je Centrum informatiky a dokumentácie a knižnice (aktuálne Úsek knižnej kultúry – knižnica a dokumentácia). Jeho základom sa stala súkromná knižnica Lýdie Kyseľovej, ktorá okrem titulov detskej literatúry a umenia pre deti obsahuje aj odborné dokumenty domácej a zahraničnej proveniencie z oblasti výchovy detskou literatúrou a estetickéj výchovy pre domácich odborníkov z oblasti výchovy, psychológie, výtvarnej výchovy a knižničnej práce s deťmi a mládežou.

Reálnym naplnením myšlienky zriadenia teoretického a praktického pracoviska pre prácu s detskou knihou bol vznik Centra detskej literatúry, čítania a SK IBBY. Centrum vzniklo 1. januára 2018 Uznesením vlády SR č. 554/2017 z 29. 11. 2017 a prevzalo na seba aktivity vtedajšieho oddelenia knižnej kultúry a sekretariátu slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE (Centrum [bez dátumu]). Je však otáznosť, či skladbou a tematickou štruktúrou svojho fondu a rozsahom služieb je schopné plniť pôvodne projektované služby pre všetky zložky odbornej verejnosti.

ODBORNÉ PERIODIKÁ

Najvýznamnejším periodikom v oblasti knižničnej práce s deťmi a mládežou bol **Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou**, ktorý publikoval príspevky o všetkom, čo sa v teórii a praxi dialo.

Časopis vyšiel prvýkrát v roku 1966 v Krajskej knižnici pre mládež v Košiciach pod názvom *Bulletin absolventov knihovedy o práci s deťmi a mládežou* (Bulletin 1966), avšak prešiel niekoľkými zmenami, v ktorých sa odrážal aj jeho význam a pôsobnosť – od čísla 6 vychádzal pod názvom *Bulletin absolventov a poslucháčov knihovedy o práci s deťmi a mládežou* a od čísla 11 – 12 (1969) ho začala vydávať Matica slovenská. Keďže sa postupne výrazne rozšírila jeho autorská základňa a neobsahoval už len príspevky študentov a absolventov katedry, premenoval sa od čísla 35 (v roku 1977) na *Bulletin o práci s knihou*

medzi deťmi a mládežou. Zodpovednou redaktorkou bola PhDr. Hana Križanová a redakčnú radu tvoril Koordinačný výbor pre prácu s deťmi a mládežou Matice slovenskej. Dôsledná koncepcia časopisu, zabezpečovanie kvalitných odborných príspevkov, kvalitná jazyková a štylistická úroveň, početné preklady odborných materiálov zo zahraničia, pravidelné recenzie (zväčša E. Viskupovej) či prehľadné registre

Podujatie v Bibiane (www.bibiana.sk)

(Slížová a Horáková 1982) značne prispeli ku kvalite periodika. Koncom 70. rokov 20. storočia bolo vydávanie periodika ohrozené, dotácia Ministerstva kultúry SR však situáciu na určitý čas vyriešila. Od čísla 62 (1986) prešlo vydávanie *Bulletinu* do odboru pre knižničnú sústavu Matice slovenskej a Hana Križanová skončila ako jeho zodpovedná redaktorka. Posledné číslo *Bulletinu* bolo číslo 71 v roku 1991.

Vydávanie *Bulletinu* podstatnou mierou prispelo k rozvoju detského knihovníctva (a odboru všeobecne). Kým prvé čísla mali informatívny charakter o dianí v práci s detskou knihou a jeho cieľom bolo vytvoriť základné kontakty s knižničnou praxou, postupne sa periodikum zmenilo na významný komunikačný priestor pre všetkých odborníkov, ktorí sa podieľali na práci s detskou knihou (vydavatelia, pedagógovia, spisovatelia, ilustrátori a literárni teoretici a knižniční pracovníci).

Bulletin bol jediným periodikom, ktoré uverejňovalo informácie a materiály z medzinárodných konferencií IFLA:

- informácie o zasadnutí v Kodani v roku 1969 (*Bulletin* 1970, č. 15),
- informácie o zasadnutí v Moskve (*Bulletin* 1971, č. 20),

- materiály z konferencie v Liverpoole v r. 1971 (*Bulletin* 1972, č. 25),
- príspevky z rokovania v Budapešti v roku 1972 (*Bulletin* 1974, č. 30),
- informácia o rokovaní v Grenoble v roku 1973 (*Bulletin* 1976, č. 34),
- materiály z rokovania sekcie pre školské knižnice na Štrbskom plese v roku 1978 (*Bulletin* 1979, č. 40),
- materiály z rokovania v Lipsku v roku 1981 (*Bulletin* 1981, č. 51),
- materiály z medzinárodných porád odborníkov socialistických krajín o organizácii knižničných služieb deťom a mládeži (*Bulletin* č. 1986, č. 61),
- materiály zo zasadnutia v Plovdive (*Bulletin* 1990, č. 67).

Bulletin publikoval príspevky knižničných odborníkov zo zahraničia a recenzie významných odborných publikácií. Jeho vysoká odborná úroveň bola hodnotená aj v domácej a zahraničnej tlači (*Slovenský jazyk a literatúra v škole*, *Učiteľské noviny*, *Zlatý máj*,

Čtenář, *Konyvtár*, *Bibliotekarz*). Súhrnné recenzie periodika najčastejšie uverejňovala **Etela Viskupová** (Viskupová 1969, 1974, 1976, 1979), spočiatku aj **Hana Vydrová** (Vydrová 1969, 1971). Súhrnné registre prvých 50 čísel periodika sú spracované v 51. čísle (Horáková 1982; Slížová 1982). Analýzu periodika s registrami a bibliografiou všetkých uverejnených príspevkov uvádza diplomová práca Silvie Šešerovej (Šešerová – Vépyová 1992).

Ak sme sa v úvode tejto kapitoly zmienili, že periodiká tvorili most medzi katedrou a knižničnou praxou, považujeme za vhodné upozorniť, že *Bulletin* počas svojej existencie uverejnil niekoľko výťahov zo 14 diplomových prác. Okrem toho v každom čísle je možné evidovať nadväznosť na problémy, ktoré riešili kvalifikačné práce, ale aj konkrétne skúsenosti a praktickú činnosť školských a ľudových knižníc.

V kontexte odborných periodík nemožno obísť časopis *Čitateľ*, ktorý v každom čísle prinášal odborné príspevky z rozličných podujatí, hodnotenie seminárov, recenzie nových odborných publikácií, odborné spravodajstvo a pod. Podiel časopisu na knižničnej práci s deťmi a mládežou zhodnotila diplomová práca *Literatúra pre deti a mládež v časopise Čitateľ 1952 – 1982* (Štefanovičová 1983).

Časopis *Čitateľ* úzko spolupracoval s katedrou, programovo uverejňoval príspevky o metodike a praxi knižníc a bibliografickej činnosti. Koncepcia časopisu sa postupne formovala v súlade s vývinom knihovníctva. Spočiatku mali príspevky v časopise metodicko-inštruktážny charakter, postupne sa charakter príspevkov menil, čoraz častejšie uverejňoval pozitívne skúsenosti z nových foriem a metód práce knižníc s deťmi a mládežou na Slovensku a v zahraničí.

V príspevku sme uviedli, že knižničná práca s deťmi a mládežou sa musí rozvíjať v prostredí verejných knižníc a zároveň, respektíve nevyhnutne i v prostredí školských knižníc, a v tejto súvislosti nemožno nespomenúť periodické komunikačné médium v tejto oblasti. Slovenská pedagogická knižnica vydávala už od roku 1964 periodikum *Začíname pomáhať školským knižniciam*, ktoré neskôr vychádzalo pod názvom *Školské knižnice*. Od polovice 70. rokov časopis publikoval informácie o odborných seminároch, organizovaných pre pracovníkov detských a školských knižníc, uverejňoval príspevky z týchto seminárov, informácie o školeniach metodikov okresných a krajských pedagogických ústavov, informoval o pripravovanej legislatíve a ďalších aktivitách. Upozorňoval aj na tituly kníh, vhodných do školských a pedagogických knižníc.

B u l l e t i n

absolventov a poslucháčov knihovedy
o práci s deťmi a mládežou

17

V 80. rokoch prešiel časopis kvalitatívnymi zmenami, taktiež sa zlepšila kvalita typografickej úpravy a zvýšil sa náklad (2 800 ks), predovšetkým však možno konštatovať skvalitnenie obsahovej úrovne. Periodikum uverejňovalo podnety pre aktivizáciu činnosti školských knižníc, legislatívne a praktické informácie na dopĺňovanie, spracovanie a organizáciu knižničných fondov, ich evidenciu, štatistiku, ale aj informácie o aktivitách v oblasti metodickej činnosti a vzdelávaní školských knihovníkov, ako aj príklady z aktivít školských knižníc doma a v zahraničí. Jubilejné 100. číslo (Hromník 1990) uverejnilo bibliografiu príspevkov a registre.

V 90. rokoch 20. storočia periodikum naďalej uverejňovalo najaktuálnejšie informácie o dianí v školských knižniciach na Slovensku a v zahraničí z odbornej literatúry, recenzie aktuálnych publikácií z oblasti pedagogiky, ako aj o programoch automati-

Mesačník *Čitateľ* 9, 1965

Mesačník *Čitateľ* 1, 1965

zácie a digitalizácie. Treba však upozorniť, že po páde Berlínskeho múru a rozšírení odbornej a vedeckej komunikácie sa v časopise uverejňovali preklady dokumentov UNESCO/IFLA o školských knižniciach, informácie o národných profesijných organizáciách školských knižníc a o programoch informačnej výchovy. V roku 2000 časopis uverejňoval informácie o základných legislatívnych dokumentoch, prijatých na základe zákona o knižniciach č. 183, o úlohách Slovenskej pedagogickej knižnice v procesoch transformácie knihovníctva a úlohách školských knižníc v procese transformácie vzdelávania na základných a stredných školách. Posledné číslo periodika *Školské knižnice* (č. 136 – 137) vyšlo v roku 2000.

Je potrebné akcentovať, že v témach diplomových prác katedry sa prejavovala aj snaha sumarizovať príspevky a prínosy odborných periodík (*Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou* a *Čitateľ*) k riešeniu problematiky knižničnej práce s deťmi a mládežou (Jakubetzová 1978; Šešerová – Vépyová 1992).

PROFESNÉ ORGANIZÁCIE

Zväz slovenských knihovníkov, bibliografov a informačných pracovníkov (neskôr Zväz slovenských knihovníkov) vznikol v roku 1968 (Weissová [bez dátumu]) ako nástupca Sväzu slovenských knihovníkov, ktorého činnosť bola z politických dôvodov pozastavená. Už v roku 1969 bol prijatý za riadneho člena IFLA. V roku 1970 začal vychádzať *Bulletin Zväzu slovenských knihovníkov a informatikov*. Od tohto roku Zväz slovenských knihovníkov a informatikov začal organizovať pre pracovníkov knižníc odborné podujatia. Nové stanovky zväzu boli prijaté na valnom zhromaždení 19. 12. 1973 v Bratislave. Zväz organizoval svoju činnosť prostredníctvom krajských pobočiek a odborných sekcií už od svojho vzniku. V rámci knihovníckej sekcie pracovala Komisia pre činnosť školských a pedagogických knižníc a Komisia pre prácu s deťmi a mládežou detských knižníc. V roku 1972 sa zlúčili do jednej komisie, ktorá si vytýčila svoje programové zábery (zápisnice z rokovaní, plány a vyhodnotenia činnosti za roky 1972 – 1990; poznámkové materiály Zväzu knihovníkov a informatikov nie sú archívne spracované).

Komisia pre detské a školské knižnice od začiatku svojej činnosti spolupracovala s katedrou, Mestskou knižnicou v Bratislave, Knižnicou pre mládež v Košiciach, Slovenskou pedagogickou knižnicou, vydavateľstvom Mladé letá, Kruhom priateľov detskej knihy a Slovenským ústredným zväzom mládeže. Medzi základné programové zábery patrilo organizovanie odborných podujatí pre pracovníkov knižníc s deťmi a mládežou, vydávanie zborníkov z týchto podujatí, vytváranie a udržiavanie kontaktov s odborníkmi v zahraničí, publikovanie materiálov IFLA/UNESCO o činnosti školských a detských knižníc. Od polovice 70. rokov komisia spolupracovala s koordinátnou komisiou pre prácu s deťmi a mládežou odboru teórie, metodiky a výskumu Matice Slovenskej (interné materiály – plány činnosti a vyhodnotenia činnosti komisie za roky 1972 – 1990).

V roku 1990 Zväz slovenských knihovníkov uzavrel 21-ročnú etapu svojej existencie a jeho nástupcom sa stal Spolok slovenských knihovníkov. Na valnom zhromaždení 29. 3. 1990 v Bratislave sa rozhodlo o jeho zámeroch a organizačnej štruktúre. V rámci spolku pracovali odborné sekcie. Komisia pre prácu s deťmi a mládežou bývalého Zväzu slovenských knihovníkov pokračovala vo svojej činnosti pod zmeneným názvom Klub pre

detské a školské knižnice, v polovici 90. rokov sa názov zmenil na Klub detských knižníc a pracoval v sekcii pre verejné knižnice Spolku slovenských knihovníkov (interné materiály – zápisnice z rokovaní, plány a vyhodnotenia činnosti). Prostredníctvom dotazníka pre okresné a mestské knižnice komisia zisťovala záujem knižníc o riešenie problémov činnosti knižníc pracujúcich s deťmi a mládežou, riešili sa možnosti zachovania periodika *Bulletin pre prácu s knihou medzi deťmi a mládežou*, ktorý sa v priebehu rokov zmenil z informatívneho periodika na odborné fórum rešpektované aj v zahraničí.

V 2. polovici 90. rokov Spolok slovenských knihovníkov upustil od centrálného riadenia a financovania organizačných zložiek spolku (sekcii) a odporučil, aby sa táto činnosť sústredila na krajských pobočkách. Nedostatočné finančné zabezpečenie aktivít eliminovalo tradíciu organizovania odborných seminárov aj pre knihovníkov školských a detských knižníc na pôde profesijnej organizácie. Jednotliví členovia výboru Klubu detských knižníc aktívne participovali na perspektívach vzdelávania knihovníkov školských a detských knižníc, vystupovali na konferenciách spolku s odbornými príspevkami a participovali na príprave nového zákona o knižniciach (zákon č. 183/2000 Z. z.) hlavne v oblasti zabezpečovania funkčnosti školských a verejných knižníc a na príprave *Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva do roku 2006*.

Počas celého hodnoteného obdobia odborné komisie na pôde profesijných organizácií (Zväzu slovenských knihovníkov, Spolku slovenských knihovníkov a knižníc) zachovali tradíciu organiza-

Mestská knižnica v Bratislave, 1979 (www.mestskakniznica.sk)

nia odborných seminárov pre pracovníkov knižníc s deťmi a mládežou. Semináre mali vzdelávací charakter a umožňovali výmenu skúseností z domácich i zahraničných knižníc. Organizovali sa vždy na báze spolupráce jednak s katedrou, jednak s inštitúciami ako Matica slovenská, Slovenská pedagogická knižnica, Mestská knižnica v Bratislave, Knižnica pre mládež mesta Košice, vydavateľstvo Mladé letá, ako aj ďalšími inštitúciami a mnohými regionálnymi knižnicami. Za obdobie rokov 1966 – 1990 sa realizovalo 43 seminárov (zväčša so zahraničnou účasťou). Z odborných príspevkov na seminároch sa spravidla vydávali zborníky obsahujúce aj resumé príspevkov v cudzích jazykoch, prípadne boli príspevky uverejnené v periodikách, ako *Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou*, *Čitateľ a Školské knižnice*.

OSOBNOSTI

Ak hodnotíme predchádzajúce obdobia rozvoja knižničnej práce s deťmi a mládežou na Slovensku, je potrebné uviesť, že podnety prichádzali vždy z katedry, a to buď z teoretického bádania pedagogických pracovníkov, alebo zo študentských kvalifikačných prác. O publikovanie a všestranné rozširovanie týchto poznatkov sa v priebehu rokov pričínili mnohé inštitúcie, časopisy, odborné publikácie a odborníci. Pre viacerých to bolo celoživotné poslanie, ktorého sa zhostili už v priebehu štúdia na katedre a venovali sa mu počas celoživotnej kariéry. Ich zásluhou sa knižničná práca s deťmi a mládežou ocitla na úrovni adekvátnej vedomostnej spoločnosti. (V nasledujúcej časti sústredíme pozornosť len na prínosy nežijúcich osobností.)

Doc. PhDr. Eugen Mešša, PhD., sa od svojho nástupu na vtedajšiu Katedru knihovníctva UK v Bratislave v roku 1961 intenzívne venoval problematike knižničnej práce s deťmi a mládežou. Podnecoval záujem študentov o túto problematiku, bol iniciátorom vydávania *Bulletinu o práci s knihou*, neúnavným organizátorom seminárov a vzdelávacích podujatí zameraných na výmenu skúseností. Vyhľadával spolupracovníkov v domácich i zahraničných inštitúciách. Počas svojho pedagogického pôsobenia na katedre školil 109 diplomových prác na tému práca s knihou medzi deťmi a mládežou. Po odchode do dôchodku v roku 1990 spolupracoval s Ústavom pre zahraničných Slovákov Matice slovenskej a inými inštitúciami a venoval sa organizovaniu čitateľských táborov

pre deti zahraničných Slovákov, aby mohli spoznávať vlasť svojich prarodičov.

PhDr. Vít Rak ako riaditeľ Mestskej knižnice v Bratislave a Slovenskej pedagogickej knižnice, ale predovšetkým ako predseda Zväzu slovenských knihovníkov a informatikov (v rokoch 1973 – 1988) vždy vytváral v úzkej spolupráci s katedrou podmienky na organizovanie odborných podujatí zameraných na prácu knižníc s deťmi a mládežou. Taktiež inicioval rozpracovanie dôležitých problémov školských knižníc a ich legislatívne zabezpečenie.

PhDr. Hana Križanová od roku 1966 pracovala ako metodička pre knižničnú prácu s deťmi a mládežou v Matici slovenskej. Realizovala celoslovenské výskumy o práci knižníc s deťmi a mládežou. Bola predsedníčkou Koordinačnej komisie pre knižničnú prácu s deťmi a mládežou Matice slovenskej. V rokoch 1967 – 1986 bola zodpovednou redaktorkou *Bulletinu pre prácu s knihou o práci s deťmi a mládežou*, prekladala informácie o zasadnutiach a materiáloch IFLA/UNESCO, publikovala množstvo odborných článkov o dani v knižničnej teórii i praxi. Aktívne sa podieľala na príprave a realizácii odborných podujatí pre pracovníkov s knihou pre deti a mládež.

PhDr. Lýdia Kyselová, dlhoročná šéfredaktorka vydavateľstva Mladé letá, sa podstatnou mierou pričínila o rozvoj vydávania literatúry pre deti a mládež. Často inšpirovaná literatúrou zo zahraničia podnecovala vznik nových edícií pre mladých čitateľov tak v oblasti beletrie, ako aj náučnej literatúry. Intenzívne spolupracovala s katedrou nielen ako konzultantka, ale aj ako oponentka mnohých diplomových prác. Taktiež participovala na rokovaníach odborných seminárov podnetnými príspevkami k teórii informačnej výchovy, čitateľskej výchovy detí v knižniciach, v škole a v rodine. Podporovala projekt študijného pracoviska pre odborníkov v oblasti teórie dejín literatúry pre deti a pre odborníkov z radov pedagógov a knižničnej práce s deťmi a mládežou. Vypracovala projekt *Medzinárodného domu umenia pre deti* a podieľala sa na prvých krokoch jeho realizácie.

PhDr. Marta Matthaidesová, PhD., pôsobila na KKVI od roku 1972. Svojou pedagogickou, vedeckovo-výskumnou, teoretickou a publikačnou činnosťou sa podstatnou mierou pričínila o rozvoj knižničných disciplín. Zaoberala sa otázkami knižničnej práce so zdravotne a sociálne znevýhodnenými skupinami mladých ľudí, rozpracovala teoretické princípy odbornej didaktiky v tejto oblasti a metodiku ich realizácie v knižničnej praxi. Podstatnou mierou prispela

k rozpracovaniu terminologických otázok knižnično-informačných disciplín.

Pri zaradení osobností do kontextu tohto príspevku je potrebné dodať, že aj mnohí ďalší odborní pracovníci a knihovníci, ktorí dlhé roky pracovali v knižniciach pre deti a mládež, sa podstatnou mierou podieľali na zvyšovaní kvality, úrovne a diapazónu knižničných služieb pre mladú generáciu.

SUMÁRNE HODNOTENIE SLEDOVANÉHO OBDOBIA A PERSPEKTÍVA VÝVOJA

Knižničná práca s deťmi a mládežou predstavuje špecifickú oblasť knižničnej praxe, ktorá je charakterizovaná **a)** špecifickými spoločenskými potrebami v oblasti výchovy a vzdelávania v určitých etapách vývoja spoločnosti, **b)** psychologickými charakteristikami, špecifikami vedomostnej úrovne, ako aj informačnými a kultúrnymi potrebami cieľovej skupiny, **c)** špecifikami inštitucionálnej bázy, v rámci ktorej sa knižničná prax realizuje, **d)** špecifickými charakteristikami odborných procesov a metód pôsobenia.

Politicko-spoločenské zmeny v ČSR po roku 1948 prerušili kontinuitu vývoja knižničnej práce s deťmi a mládežou a intencionálnej literatúry pre deti a mládež. Zmenili sa názory nielen na funkciu literatúry, ale aj čítania a prácu s ňou. Dovtedy preferované etické, estetické a rekreačné funkcie čítania a literatúry boli potlačené ideologickými a svetonázorovými funkciami. Literatúra a čítanie sa eliminovali na jeden z prostriedkov komunistickej výchovy, čo podstatnou mierou ovplyvnilo aj chápanie funkcií knižníc a metód práce s mladými čitateľmi. Pozornosť sa venovala predovšetkým bazálnym problémom knižničnej praxe – budovaniu a organizácii knižničných fondov a katalógov a následne aj zabezpečeniu priestorových a personálnych podmienok ich činnosti.

Určovanie cieľov, funkcií a úloh knižničnej práce s deťmi a mládežou v komplexnom ponímaní bolo v podstate vymedzené štátnou ideológiou, čo ovplyvňovalo aj jej organizačnú platformu a chápanie funkcií školských a ľudových knižníc (Sakálová 1992).

Už v začiatkoch vysokoškolskej prípravy knižničných pracovníkov sa ako nevyhnutný ukázal interdisciplinárny pohľad na problematiku funkcií a cie-

lov výchovy čitateľa, teda na celkovú prácu s knihou vo výchove a vzdelávaní. Tento pohľad potvrdili aj skúsenosti zo zahraničia, získané v krátkom časovom období politického uvoľnenia pred obdobím normalizácie. Iniciátorom poznávania týchto názorov bola KKVI a na nej obhajované diplomové práce, ktoré boli podnetom pre rozpracovanie teoretických poznatkov a ich postupnú implementáciu do praxe.

V prvej polovici 70. rokov obsahovali uznesenia straníckych a štátnych orgánov požiadavky na plnenie úloh v súčinnosti s nástupom vedecko-technickej revolúcie. Odborné rokovania (*Bulletin* 1972), ako aj celoslovenské výskumy čítania detí (Križanová 1972) upozorňovali na potrebu implementácie všetkých zložiek výchovy (etickej, estetickej a informačnej) do knižničnej praxe. Postupne sa ukázala potreba teoretického rozpracovania jednotlivých oblastí knižničnej práce s deťmi a náležitej terminológie (tak v knižnično-informačných, ako aj v pedagogických disciplínach), ako aj následná implementácia poznatkov do obsahu vzdelávania na pedagogických fakultách. Na spoločné riešenie problémov a možnosti upozorňovali vysokoškolskí pedagógovia a autori učebníc viacerých predmetov už v 70. rokoch 20. storočia (*Bulletin* 1980a, č. 43), pričom v jednotlivých učebniciach uvádzali konkrétne tematické celky učiva.

Nárast elektronizácie v oblasti školstva v 80. rokoch mal za následok schválenie dokumentu *Dlhodobý program elektronizácie školstva* (Uznesenie 1985), ktorý priniesol technokratické chápanie pojmu informačná výchova (informačná výchova sa vnímala ako výchova k práci s výpočtovou technikou). Viacerí odborníci (Katuščák 1983; Matthaidesová 1987; Žatkuliak 1987) však upozorňovali na jednostrannosť tohto chápania a jeho nepriaznivé dôsledky v knižničnej i pedagogickej praxi. Postupné vytváranie informačnej gramotnosti totiž predpokladá budovanie čitateľskej gramotnosti a kognitívne orientovaných informačných čitateľských kompetencií. Vyhľadávať, selektovať, kriticky hodnotiť a zaraďovať informácie do svojho poznatkového fondu, respektíve využívať informácie v ďalšom vzdelávaní je možné iba vtedy, ak **a)** je dosiahnutá integrácia informačných a didaktických metód na teoretickej i aplikačnej úrovni, **b)** ak sú na to odborne pripravení pedagógovia i knihovníci, **c)** ak sú školské knižnice ponímané ako mediálne centrá a majú vytvorené primerané podmienky na aktívnu účasť v edukačnom procese (Sakálová a Pangrácová 2000). Nevyhnutnosť podpory čítania a formovania čitateľskej gramotnosti slovenských detí a mládeže potvrdili výsledky medzinárodných mera-

ní PIRLS a PISA, do ktorých sa Slovenská republika zapojila hneď na začiatku nového milénia (PISA 2003; Obrancová, Heldová, Lukačková a Sklenárová 2004). Knižniční pracovníci už od 70. rokov 20. storočia upozorňovali na problémy čítania (Križanová 1972) a postupne rozpracovávali teóriu a metodiku tak čitateľskej aktivity detí a mládeže, ako aj nadobúdania kompetencií práce s informáciami.

Aby školská knižnica plnila svoje funkcie, je nevyhnutné vytvoriť systémové opatrenia. Slovenská pedagogická knižnica už od 70. rokov 20. storočia sústavne upozorňovala ministerstvo školstva na potrebu legislatívne ukotviť školské knižnice vo vzdelávacom systéme a zabezpečiť v obsahu vysokoškolskej prípravy pedagógov prácu s informáciami vo vyučovaní. Začiatkom 90. rokov 20. storočia Slovenská pedagogická knižnica realizovala prieskum činnosti školských knižníc. Na základe výsledkov prieskumu a v súvislosti s odporúčaniami IFLA/UNESCO týkajúcimi sa činnosti školských knižníc, ale predovšetkým v súvislosti s pripravovanými zmenami vzdelávania navrhla prebudovať školské knižnice na školské knižnično-informačné strediská a neskôr na školské knižnično-informačné centrá (Vrablicová a Vida 1994).

V roku 2000 Slovenská pedagogická knižnica v spolupráci s katedrou realizovala prieskum činnosti školských knižníc znova a analýzu z prieskumu predložila Ministerstvu školstva SR (Pangráčová a Sakálová 2000). Analýza bola aj predmetom rokovania Rady ministra školstva pre knižnice, ktorá vznikla na podnet Slovenskej pedagogickej knižnice v roku 2000. V poradnom orgáne boli zastúpení aj členovia Komisie pre školské knižnice a Komisie akademických knižníc. Z rokovania poradného orgánu vyšiel podnet **a)** spracovať pripomienky k zákonu o financovaní školstva, **b)** novelizovať zákon o školských zariadeniach, smernice a metodické pokyny Ministerstva školstva SR o školských knižniciach tak, aby boli zohľadnené odporúčania manifestu UNESCO/IFLA o školských knižniciach, **c)** zapracovať ich do právnych noriem rezortu a **d)** vypracovať návrh finančného zabezpečenia školských knižníc. Návrh bol spracovaný v Slovenskej pedagogickej knižnici (Sakálová a Pangráčová 2000) a odporúčania boli súčasťou dokumentov spracovaných po roku 2000 (*Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2000 – 2006*). Navrhované opatrenia mali zabezpečiť efektívne plnenie funkcií školských knižníc vo všetkých aspektoch v novom miléni.

V hodnotení katedry a jej podielu na riešení problematiky knižničnej práce s deťmi a mládežou možno

konštatovať, že sa na rozvoji knižničnej praxe podieľala rozpracovaním teoretických základov problematiky, bohatou publikačnou činnosťou, terminologickou prácou a vývojom nových metód a, samozrejme, prípravou nových kvalifikovaných síl pre knižničnú prax. Významná je aj akademická a vedecká činnosť študentov. Od vzniku katedry (1961) do konca minulého storočia bolo obhájenej 151 diplomových prác (tematicky zameraných na danú problematiku), čo taktiež dokumentuje evidentný podiel katedry na riešení teoretických i praktických otázok knižničnej práce s deťmi a mládežou. V sledovanom období študenti písali seminárne a ročníkové práce, ktoré boli zväčša východiskom pre diplomové práce, prípadne pre študentskú vedeckú odbornú činnosť (ŠVOČ)⁶. Pozitívne treba hodnotiť aj fakt, že väčšina absolventov, ktorí sa venovali tejto problematike v priebehu štúdia, jej ostali verní počas celej profesionálnej kariéry a podstatným podielom prispeli k prenosu informácií z akademickej pôdy do praxe a opačne, a tým k zvyšovaniu úrovne tejto profesie.

ZÁVER

Hodnotenie vývinu práce s knihou medzi deťmi a mládežou ako jedného zo špecifických odborov knižnično-informačných disciplín v priebehu obdobia od vzniku Katedry knihovníctva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v roku 1961 do konca 20. storočia uvádzame v kontexte vývinu praxe detských a školských knižníc na Slovensku a v kontexte vývinu inšancií, ktoré v najväčšej miere ovplyvnili ich rozvoj. Chceme tým poukázať na nevyhnutnú spätosť a vnútornú prepojenosť vysokoškolského vzdelávania, vedeckého výskumu a rozvoja teoretického poznania s rozvojom konkrétnej praxe. Je však nevyhnutné uvedomiť si aj vonkajšie faktory, ktoré v podstatnej miere ovplyvňovali v priebehu rokov potrebu, transformáciu a rozvoj teoretického poznania a praxe v odbore. Ide o charakter politicko-spoločenskej a ekonomickej formácie v jednotlivých obdobiach, ktoré sa prejavovali v spoločenských potrebách a požiadavkách na jednotlivé odvetvia činnosti. Tie určovali a limitovali legislatívne rámce tak vzdelávacích procesov, ako aj rámce ich finančného a personálneho zabezpečenia. V jednotlivých desaťročiach síce pribúdali požiadavky vládnych orgánov na skvalitnenie a zintenzívnenie činnosti a aplikáciu najnovších teoretických poznatkov do praxe, ale

v podstate mali iba proklamatívny charakter. Absentovalo finančné zabezpečenie. Aj keď sa zdalo, že ide o typický prejav obdobia socializmu, ukázalo sa, že po roku 1989 sa správanie rezortov nezmenilo. Časť legislatívne a obsahové zmeny v prostredí výchovy a vzdelávania síce vyžadovali plnenie stále náročnejších a obsažnejších úloh, ale absentovalo primerané finančné a personálne zabezpečenie. V tejto situácii museli vzdelávacie a kultúrne ustanovizne riešiť čoraz náročnejšie problémy.

Knižničná práca s mladou generáciou v priebehu hodnotených rokov prešla turbulentným obdobím – od čítania rozprávok a premietania diafilmov sa postupne menila na náročnú odbornú činnosť, ktorá vyžadovala nielen dostatočné odborné vedomosti, ale aj praktické zručnosti, schopnosť neustále sa vzdelávať a získavať nové zručnosti a kompetencie tak, aby dokázala plniť svoje funkcie pri príprave mladej generá-

cie pre život v novom miléniu. V miléniu, ktoré úplne zmenilo prístupy a stratégie vzdelávania, v ktorých si čítanie, čitateľské záujmy a čitateľské kompetencie ťažko hľadajú svoje miesto.

Kniha a čítanie si musia v silnejúcim konkurenčnom prostredí nových technológií a médií, ktoré poskytujú ľahký a pohodlný prístup k informáciám, vydoberať svoje miesto. Bez schopnosti kritického myslenia, hľadania súvislostí, teda bez kompetencií čitateľskej a informačnej gramotnosti, ktoré sú predpokladom kvality vzdelávania, nie sú možné premeny spoločnosti.

Inštitút celoživotného vzdelávania UNESCO považuje knižnice za strategické inštitúcie spoločenských zmien. Knižnice, poskytujúce služby pre deti a mladých ľudí, by mali zohrávať kľúčovú úlohu pri presadzovaní gramotnosti. Sú priestorom pre medzigeneračné a rodinné učenie a formovanie čitateľskej kultúry.

Táto štúdia vznikla v rámci projektu APVV-19-0074 *Stratégie efektívneho čitateľského správania a ich skúmanie v kľúčových etapách vývinu gramotnosti*, ktorý podporila Agentúra na podporu výskumu a vývoja.

POZNÁMKY

- ⁱ Čitateľská aktivita detí na Slovensku je podstatne nižšia ako českých čitateľov a čitateľov stredoeurópskych krajín. Bližšie pozri Križanová 1972.
- ⁱⁱ Knižnici na tento projekt poskytla Matica slovenská dotáciu vo výške 1 milión korún československých (v prepočte 33 333,33 eur). Knižnica bola pre verejnosť otvorená 19. 12. 1985 (Kuzma 1986).
- ⁱⁱⁱ V rokoch 1990 – 1996 bol vedúcim katedry doc. Ing. Štefan Kimlička, PhD., a v rokoch 1997 – 2000 viedol katedru doc. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.
- ^{iv} Bližšie pozri Matthaidesová 1993.
- ^v O využití poznatkov z diplomových prác do praxe knižníc možno uviesť oveľa viac príkladov; bližšie pozri Hrvolová, Zbončáková a Fischová 1994; Kázmérová 1995.
- ^{vi} Súpis prác ŠVOČ študentov katedry je publikovaný v príspevku *Zborník prác ŠVOČ poslucháčov KKIV*; bližšie pozri Horáková 1980.

BIBLIOGRAFIA ZÁVEREČNÝCH PRÁC

- ADAMÍKOVÁ, M. 1981. *Čitateľská aktivita a čitateľské záujmy poľnohospodárskej učňovskej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ALMÁŠIOVÁ, A. 1972. *Odborná príprava pracovníkov s detskou knihou na Slovensku a v niektorých socialistických krajinách*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ALUŠICOVÁ, E. 1973. *Knižnice pre deti a mládež v Juhoslávii*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- BAHNOVÁ, M. 1972. *Leporelo*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BENČATOVÁ, H. 1966. *Vzťah detí predškolského veku k čítaniu so zameraním na knihy s ľudovou slovesnosťou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BEŇUŠOVÁ, E. 1979. *Dni Smeny v Partizánskom*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BERECOVÁ, M. 1966. *Formy a možnosti práce s rozprávkou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BOHÁČOVÁ, T. 1972. *Poslanie, úlohy a funkcie stredoškolských knižníc na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BRAUNSTEINEROVÁ, G. 1981. *Čitateľské tábory učňovskej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BROGYÁNYIOVÁ, E. 1962. *Desať rokov činnosti knižnice Domu pionierov a mládeže Klementa Gottwalda*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BURJANOVÁ, V. 1969. *Vývoj a práca Mestskej knižnice pre mládež v Bratislave*. Bratislava: Univerzity Komenského.
- BUŠNIAKOVÁ, M. 1979. *Práca s knihou medzi učňovskou mládežou v zariadeniach náhradnej rodinnej starostlivosti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BÚTORA, D. 1987. *Čítanie učňovskej a ostatnej mládeže: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- BÚTORA, D. 1989. *Nečitatelia: hľadanie viacerých pohľadov na jeden: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- CIPÁR, V. 1985. *Od Bienále ilustrácií k Domu umenia dieťaťa*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- CÍFERSKÁ, E. 1978. *Oboznamovanie detí predškolského veku s literatúrou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- CPINOVÁ, E. 1978. *Knižničná práca s deťmi vo Francúzsku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- CSIBOVÁ, K. 1992. *Informačná výchova detí a mládeže v SRN*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ČECHOVIČOVÁ, I. 1972. *Problematika umelecko-náučnej literatúry v súvisi s edíciou „Delfín“*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ČEKMEOVÁ, M. 1981. *Využívanie metód, foriem a prostriedkov práce s literatúrou medzi najmladšími čitateľmi*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ČERNÁ, J. 1988. *Krásna literatúra a formovanie osobnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- DIANOVÁ, O. 1988. *Aspekty tvorivosti v čitateľskej recepcii literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- DOKTOROVÁ, A. 1992. *Metódy a formy práce školskej knižnice*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- EŠTOKOVÁ, S. 1978. *Vladimír Iljič Lenin v krásnej literatúre pre deti a mládež (od roku 1945)*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- FARÁRIKOVÁ, V. 1992. *Organizácia školských knižníc v Austrálii, Kanade a USA*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- FIŠOVÁ, G. 1991. *Miesto literatúry vo výchove detí v detských domovoch internátneho typu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GABRIŠOVÁ, E. 1987. *Literatúra pre deti a mládež, práca s ňou a čítanie v diplomových prácach obhájených na PFUK v Trnave za roky 1962 – 1986*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GABRIŠOVÁ, L. 1987. *Problematika knižnično-informačných služieb pre rôzne vekové kategórie čitateľov a používateľov*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GALÁTOVÁ, I. 1980. *Vznik a vývoj bratislavskej a košickej knižnice pre deti a mládež*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GAŠPARCOVÁ, M. 1983. *Základné otázky spoločenského pôsobenia literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GERBÓCOVÁ – JANKELOVÁ, J. 1968. *Problematika umelecko-náučnej literatúry v súvislosti s edíciou „Knižnica mladého kozmonauta“*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GOMBÁROVÁ, I. 1983. *František Holešovský – teoretik ilustrácie detskej knihy*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- GREKOVÁ, K. 1971. *Knižnice pre deti a mládež v Rumunsku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HANESOVÁ, J. 1988. *Žiaci SOU a knižnice v Bratislave – Trnávke*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HARTÁNSKÁ – SAKÁLOVÁ, E. 1969. *Literatúra a čítanie detí a mládeže v dizertačných a diplomových prácach, obhájených na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave za r. 1922 – 1969*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HEČKOVÁ, A. 1978. *Príprava používateľov informácií v školskom systéme*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- HLADKÁ, O. 1978. *Analýza súčasného stavu dopĺňovania knižničných fondov školských knižníc ZDŠ na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HOLÉNIOVÁ, T. 1967. *Štruktúra mimopracovnej doby a využitie voľného času u pracujúcej mládeže vekovej skupiny 18 – 24 rokov v okrese Prievidza*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HRIVNÁKOVÁ, Z. 1984. *PhDr. Lýdia Kyselová a detská literatúra*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HUBKOVÁ, J. 1980. *Problematika triedenia literatúry pre deti a mládež v ľudových knižniciach*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- HUJAVÁ, V. 1987. *Informatická výchova učňovskej mládeže v SOU: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- CHLUPOVÁ, M. 1978. *Doplňování fondu ve školních knihovnách škol 2. cyklu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- IVANIČOVÁ, E. 1962. *Rozprávka a výchova detí*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- IVANKOVÁ, E. 1988. *Čítanie dospievajúcej mládeže a činnosť knižnice podľa výskumu čitateľskej aktivity trenčianskych*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- JAKUBECZOVÁ, L. 1978. *Knižničná práca s deťmi a mládežou v časopise Čitateľ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- JANÍKOVÁ, M. 1977. *Obrázková kniha a jej nemecký knižný ekvivalent Bilderbuch*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- JÁNOŠOVÁ, L. 1981. *Vydavateľská činnosť Mladých liet pre predškolský vek v r. 1970 – 1980*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KARELOVÁ, O. 1979. *Profesionalizácia knižníc učňovských zariadení*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KATUŠČÁK, D. 1983. *Informatika v systéme všeobecného školského literárneho vzdelania: Dizertačná práca*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KÁZMÉROVÁ, J. 1994. *Kniha a handicapované dieťa*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KLINEC, P. 1975. *Medzinárodný ústav pre mládežnícku literatúru a činnosť R. Bambergera*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KMEŤOVÁ, E. 1961. *Estetická výchova detí a význam ilustrácie v literatúre pre mládež*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KMEŤOVÁ, D. 1971. *Knižnice a literatúra pre deti a mládež v Taliansku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KOLOZSIOVÁ, J. 1972. *Knižničná obsluha detí a mládeže v Maďarsku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KONSTANTOVÁ, L. 1973. *Orientácia detí vo svete kníh (so zameraním na literatúru umelecko-náučnú)*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KOPÁLOVÁ, M. 1969. *Umelecko-náučná literatúra a mladý čitateľ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KOŠČOVÁ – JEFANOVOVÁ, T. 1970. *Bibliografia kníh pre deti a mládež preložených do slovenčiny z reči národov Sovietskeho zväzu za roky 1950 – 1969*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KRÁLOVÁ, K. 1968. *Propagácia a rozširovanie literatúry pre mládež*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KRČMÁROVÁ, D. 1979. *Systém detských časopisov na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KRIŠTOFIČOVÁ, D. 1979. *Časopisy učňovskej mládeže a ich funkcia v informatickej výchove*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KRIŽANOVÁ, A. 1963. *Čítanie pracujúcich dievčat v období dospievania*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KRŠKOVÁ, S. 1971. *Vedecko-výskumné pracoviská zamerané na literatúru a čítanie detí a mládeže v Poľsku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUBICOVÁ, M. 1969. *Pracoviská literatúry pre deti a mládež v Európe a problémy vzniku teoretického pracoviska v Československu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUMOROVÁ, M. 1996. *Kniha a čítanie v procese pôsobenia masmédií*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUNIAKOVÁ, K. 1981. *Klub detských knižníc vydavateľstva Albatros*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUREK, F. 1962. *Náučno-technická literatúra pre deti a jej význam pri polytechnickej výchove*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KURILLOVÁ, K. 1982. *Funkcia sprostredkovateľa medzi knihou a dieťaťom predškolského veku*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- KUSÁ, D. 1971. *Průzkum četby žáku vojenské střední odborné školy*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUTRLOVÁ, D. 1966. *Čítanie študujúcich dievčat*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUZMA, P. 1989. *Význam teórie práce s literatúrou pri estetickej výchove dospelievajúcej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KUZMA, P. 1978. *Význam teórie práce s literatúrou pri estetickej výchove dospelievajúcej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- KYSEL, J. 1975. *Význam knižníc pri ideologickej práci SZM*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LACKOVÁ, E. 1978. *Detská literatúra v škandinávskych krajinách*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LACOVÁ, D. 1981. *Recepcia sovietskej literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LAPŠANSKÁ, O. 1974. *Využívanie literatúry faktu v škole*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LEČKOVÁ, V. 1964. *Čitateľské záujmy žiakov 6. – 9. ročníka ZDŠ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LEDEREROVÁ, E. 1961. *Individuálna práca s čitateľom*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- LUPTÁKOVÁ, Z. 1962. *Pomoc knihy pri výchove k priateľstvu a kolektivismu žiakov tretej triedy ZDŠ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MACKOVÁ, I. 1985. *Usmerňovanie čítania 14-ročných*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MACKOVÁ, V. 1993. *Práca s ilustráciou v materskej škole*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MÁČOVSKÝ, V. 1965. *Čítanie učňov v Bratislave*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MAGULOVÁ, E. 1975. *Propagácia náučnej literatúry pre deti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MAMOJKOVÁ, D. 1978. *Vplyv amatérskeho divadla na záujmové čítanie mládeže s dôrazom na problematiku práce s učňovskou mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MARKOVÁ, M. 1971. *Encyklopedická literatúra pre deti a mládež na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MARKOVIČOVÁ – MATLÁKOVÁ, M. 1969. *Umelecko-náučná literatúra v dielach V. Zamarovského*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MARUNIAKOVÁ, A. 1987. *Výskumy čítania na Slovensku po roku 1945*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MATTHAEIDESOVÁ, M. 1972. *Knihy v detskom domove*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MAŤAŠIKOVÁ, O. 1981. *Informácie o detskej literatúre vo vybraných denníkoch a ich využitie*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MELICHEROVÁ, I. 1991. *Školské knižnice na Slovensku v rokoch 1979 – 1989*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MELIŠOVÁ, D. 1978. *Knižničná práca medzi učňovskou mládežou v odbornom polygrafickom učilišti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MELUŠOVÁ, J. 1968. *Knihovnícko-bibliografická príprava žiakov ZDŠ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MEŠKOVÁ, V. 1982. *Knižnica Stredného odborného učilišta J. A. Gagarina, VSŽ, n. p. Košice*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MEŠŠA, E. 1958. *Knihy vo výchovnej práci PO*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MEŠŠA, E. 1969. *Práca s knihou medzi deťmi a mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MIČIETOVÁ, G. 1970. *Edícia „Náš človek vo svete“: Problematika literatúry faktu v procese komunikácie literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MIKLOVÁ – ŠIŠKOVÁ, H. 1978. *Biografická metóda ako metóda skúmania čitateľov z radov učňovskej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MIKLÓŠOVÁ, E. 1981. *Edícia ČŠM a čítanie učňovskej mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MIKULÁŠOVÁ, E. 1970. *Čítanie dospelievajúcych dievčat*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MISÁL, J. 1958. *O práci čitateľského krúžku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- MLÁDEKOVÁ, D. 1992. *Organizácia a riadenie školských knižníc v nemecky hovoriacich krajinách*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- NAJŠELOVÁ, L. 1980. *Práca s deťmi a mládežou v hudobnom oddelení*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- NIČOVÁ, D. 1983. *Okresná metodická činnosť v práci s deťmi a mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- OROLINOVÁ, M. 1994. *Organizácia detských knižníc v Spojených štátoch amerických so zameraním na prácu s detským čitateľom vo verejných knižniciach*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PADÚCHOVÁ, O. 1981. *Knižničná práca s deťmi a mládežou v Stredoslovenskom kraji*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PALUŠOVÁ, M. 1965. *Čím chcú byť a čo čítajú deviataci*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PAULÍNYOVÁ, A. 1962. *Vzťah dospievajúcej poľnohospodárskej mládeže k čítaniu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PÁLFY, V. 1965. *Katalógy pre mládež*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PELLEROVÁ, M. 1971. *Školské knižnice v Poľsku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PENTHOR, P. 1983. *Diplomové práce obhájené na Katedre knihovedy a vedeckých informácií s problematikou literatúry pre deti a mládež a knižničnej práci s ňou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PETERGÁČOVÁ, P. 1989. *Názory rodičov na možnosti zvyšovania záujmu detí o čítanie krásnej literatúry: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PETHOOVÁ, T. 1984. *Knižničná práca s poľnohospodárskou učňovskou mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PETROVÁ, K. 1972. *Sieť školských knižníc v ČSSR a v MLR*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- POBOČÍKOVÁ, A. 1967. *Arkadij Gajdar a jeho mladý slovenský čitateľ s osobitným zreteľom na čítanie knihy Timur a jeho družina*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- PROCHÁZKOVÁ, I. 1987. *Starostlivosť o čitateľskú kultúru učňov v odborárskych knižniciach*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RAK, V. 1970. *Knižničná obsluha detí a jej perspektívy v Mestskej knižnici v Bratislave*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RANKOV, P. 1987a. *Vplyv rovesníkov na vzťah stredoškolača k literatúre*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RANKOV, P. 1987b. *Vplyv rovesníkov na vzťah stredoškolača k literatúre: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RANKOV, P. 1985. *Čitateľský tábor učňovskej mládeže a jeho vzťah ku knižnici: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- REŠETOVÁ, K. 1982. *Tridsať rokov práce s deťmi a mládežou v okresnej knižnici Trnava*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RIGANOVÁ, E. 1981. *Vzťah detí materských škôl ku knihám*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RJAŠKO, F. 1978. *Funkcia literatúry faktu pri formovaní vedeckého svetonázoru mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RYBOVIČOVÁ, M. 1989. *Príťažlivosť čítania pre žiakov staršieho školského veku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- RÝDZA, E. 1966. *Školské knižnice v Prievidzi*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SAKÁLOVÁ, E. 1992. *Metodika knižničnej práce s deťmi a mládežou so zameraním na informačnú výchovu*. Dizertačná práca. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SÁLUSOVÁ, M. 1975. *Funkcie knihy a knižníc v profesionálnej orientácii žiakov ZDŠ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SÁRKÖZIOVÁ, M. 1989. *Informačná výchova stredoškolskej mládeže se zaměřením na přípravu k využívání služeb knihoven a informačních středisek soustavy VTEI*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SEDLÁČKOVÁ, K. 1967. *Vplyv obálky na výber knihy*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SERÉDIOVÁ, I. 1989. *Čitateľské aktivity žiakov SOU – porovnávací analýza výsledkov dvoch výskumov z novozámockého okresu a poznatkov z MLR*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SLEZÁKOVÁ, L. 1992. *Školské knižnice vo Veľkej Británii*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SLUJKOVÁ, E. 1983. *Bienále ilustrácií Bratislava*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SOLDÁNOVÁ – ŠAFÁRIKOVÁ, I. 1984. *Psychológia dospievajúceho čitateľa s prihliadnutím na jeho hospitalizáciu*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- SOTONIAKOVÁ, E. 1980. *Práca s knihou v detských diagnostických ústavoch: práca ŠVOČ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- REČKOVÁ, O. 1967. *Percepcia ilustrácií kníh pre deti so zameraním na efektívnu hodnotu ilustrácií*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SOTONIAKOVÁ, E. 1981. *Práce s knihou ve zvláštních výchovných zařízeních pro děti a mládež na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SÚKENÍKOVÁ, A. 1973. *K problematike knižníc na materských školách*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SVÁTÁ, D. 1975. *Záujem o náučnú literatúru v 6. – 9. ročníku ZDŠ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- SZIKOROVÁ – MANDÍKOVÁ, K. 1970. *Čítanie dospelievajúcich dievčat: Problematika dievčenských románov*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠÁTEK, J. 1984. *Využitie biblioterapie v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠEBÁNOVÁ, G. 1978. *Postavenie školských knižníc vo výchovno-vyučovacom procese na základnej škole*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠEŠEROVÁ – VÉPYOVÁ, S. 1992. *Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠEVČÍKOVÁ, K. 1966. *Vzťah detí predškolského veku k čítaniu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠTEFANOVIČOVÁ, A. 1983. *Literatúra pre deti a mládež v časopise Čitateľ 1952 – 1982*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠTOFÍKOVÁ, M. 1983. *Práca s učňovskou mládežou v odborárskych knižniciach*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠULAJOVÁ, E. 1994. *Knižnično-informačné služby pre deti a mládež v súčasnosti na príklade bratislavských knižníc*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŠURKOVÁ, V. 1978. *Budovanie školských knižníc v ČSSR a v NDR*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- TAKÁCSOVÁ, E. 1978. *Vplyv čítania historickej prózy na dospelievajúcu mládež*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- TRGIŇA, T. 1969. *Vzorové katalógy literatúry pre deti: Práce s problematikou umelecko-náučnej literatúry*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- TURANSKÁ, J. 1972. *Vzťah knižníc k rozvoju umeleckého slova: Z pohľadu na prehliadky, súťaže a festivaly*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ŤAŽÁROVÁ, S. 1991. *Knižnica pre mládež mesta Košíc – história a súčasnosť*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- URAMOVÁ, D. 1975. *Príspevok náučnej literatúry pri výchove žiakov k vedeckému svetovému názoru*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VALACHOVÁ – CÍSAŘOVÁ, O. 1969. *Záujem učňov o čítanie literatúry a vplyv knižníc na čítanie učňov*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VALEŠOVÁ, M. 1978. *Budování fondu ve školních knihovnách škol 1. cyklu*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VANDOVÁ – HLUBOVIČOVÁ, M. 1979. *Práca s deťmi predškolského veku v zariadeniach náhradnej rodinnej starostlivosti*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VISKUPOVÁ, E. 1964. *Poézia a čitateľ*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VITTEKOVÁ, D. 1979. *Výskumy čítania periodík pre deti a mládež na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- WALTEROVÁ, J. 1978. *Diela Arkadija Petroviča Gajdara na Slovensku v rokoch 1949 – 1978*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ZBONČÁKOVÁ, D. 1991. *Spolupráca hudobných oddelení ľudových knižníc a škôl v estetickej výchove mládeže*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- ZELMANOVÁ, J. 1971. *Úlohy knižnice ZDŠ a ich realizácia*. Bratislava: Univerzita Komenského.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- Bibiana. Online. Dostupné na: <https://www.bibiana.sk>. [zobrazené 2023-11-15].
- Bulletin pre prácu s knihou medzi deťmi a mládežou. 1972. Martin: Matica slovenská. č. 26.
- Bulletin pre prácu s knihou medzi deťmi a mládežou. 1979. Martin: Matica slovenská. č. 41.
- Bulletin pre prácu s knihou medzi deťmi a mládežou. 1980a. Martin: Matica slovenská. č. 42.
- Bulletin pre prácu s knihou medzi deťmi a mládežou. 1980b. Martin: Matica slovenská. č. 43.
- Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou. 1981. Martin: Matica slovenská. č. 48.
- BOKNÍKOVÁ, L. 1970. *Práca s deťmi a mládežou*. Bratislava: Mestská knižnica.
- BUOCIKOVÁ, Margita. 1984. *Tridsať rokov metodického ústredia jednotnej sústavy knižníc na Slovensku*. Martin: Matica Slovenská.
- CENIGOVÁ, Rozália. 2022. Analýza stavu školských knižníc za rok 2021 a projekty na podporu čítania. In: *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*. Online.
- Bratislava: Národný inštitút vzdelávania a mládeže, s. 9. Dostupné na: https://nivam.sk/wp-content/uploads/2023/02/ZBORNÍK_2022.pdf. [zobrazené 2023-10-12].
- Centrum detskej literatúry, čítania a SK IBBY. Online. Dostupné na: <https://www.bibiana.sk/sk/centrum-citania>. [zobrazené 2023-10-12].
- FÓRIŠOVÁ, Marta. 2004. Stredoškolské vzdelávanie knihovníkov a informačných pracovníkov na Slovensku. *ITlib*. Online. č. 3. Dostupné na: <https://itlib.cvtisr.sk/clanky/clanek1844/>. [zobrazené 2023-10-12].
- GAŠPAROVIČOVÁ, Anna; Ľudmila HRDINÁKOVÁ; Judita KOPÁČIKOVÁ a Pavol RANKOV. 2009. *Čítanie mládeže v Bratislavskom kraji: Výskumná správa*. Online. Bratislava: CVTI SR. Dostupné na: <https://www.starlib.sk/files/file/citanie%20mladeze%20vyskum.pdf>. [zobrazené 2023-11-12].
- GONDA, Milan. 2007. Naša snaha formovať knižnice ako komunitné centrá. *Knižnica*. roč. 8, č. 2 – 3, s. 35 – 37.
- GULDÁNOVÁ, Mária et al. 1984. *Študijné texty pre učiteľov – knihovníkov II*. Bratislava: KPÚ.
- HALIENA, Ján. 1990. *Osobnosti knihovníctva na Slovensku 1945 – 1990*. Martin: Matica slovenská.
- HERNYCHOVÁ, Deana (zost.). 1978. *Čítanie učňov*. Bratislava: Smena.
- HORÁKOVÁ, Ľubica. 1982. Autorský register. *Bulletin*. č. 51, s. 117 – 124.
- HORÁKOVÁ, Ľubica. 1980. *Zborník prác ŠVOČ poslucháčov KKIV: Teória a výskum knihovníctva a bibliografie*. Martin: Matica slovenská, č. 24.
- HORÁKOVÁ, Ľubica. 1980. *Zborník prác ŠVOČ: Teória a výskum knihovníctva a bibliografie*. Martin: Matica slovenská, č. 24.
- HRDINÁKOVÁ, Ľudmila. 2007. Čitateľská gramotnosť ako kľúčová kompetencia informačnej gramotnosti. In: *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*. Online. Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave, s. 37 – 50. Dostupné na: <https://nivam.sk/wp-content/uploads/2023/02/ZBORNÍK-2007.pdf>. [zobrazené 2023-10-12].
- HRDINÁKOVÁ, Ľudmila; Judita KOPÁČIKOVÁ a Pavol RANKOV. 2017. *Text a čítanie, mládež a knižnice*. Online. Bratislava: Slovenská asociácia knižníc. Dostupné na: http://sakba.sk/wp-content/uploads/publikacie/Citanie_mladeze_2017-1.pdf. [zobrazené 2023-10-04].
- HRDINÁKOVÁ, Ľudmila a Elena SAKÁLOVÁ. 2006. Problémy čitateľskej a informačnej gramotnosti detí: východiská, problémy a hypotézy výskumu. In: *Využívanie informácií v informačnej spoločnosti*. Bratislava: Centrum VTI SR.
- HROMNÍK, Milan. 1990. Výsledky dotazníkového prieskumu používateľov metodického zošita. *Školské knižnice*. č. 100, s. 7 – 10.
- HROMNÍK, Milan et al. 1982. *Študijné texty pre učiteľov – knihovníkov I*. Bratislava: KPÚ.
- HRVOLOVÁ, Viera (zost.). 1994. *Ako žiť s postihnutím*. Levice: Okresná knižnica.
- IFLA/UNESCO *The school library manifesto: the school library in teaching and learning for all: The School Library in Teaching and Learning for All*. 2000. Online. Dostupné na: <https://www.ifla.org/publications/ifla-unesco-school-library-manifesto-1999/>. [zobrazené 2023-11-16].
- JUSKOVÁ – CHUDÍKOVÁ, Magda. 1965. *Katalóg základnej literatúry pre žiacke knižnice základných deväťročných škôl: Zv. I*. Martin: Matica slovenská.

- JUSKOVÁ – CHUDÍKOVÁ, Magda. 1965. *Katalóg základnej literatúry pre učiteľské knižnice základných deväťročných škôl: Zv. 2*. Martin: Matica slovenská.
- KATUŠČÁK, Dušan; Marta MATTHAEIDESOVÁ a Marta NOVÁKOVÁ. 1998. *Informačná výchova: Terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: SPN.
- KÁZMĚROVÁ, Jana. 1995. *Kniha – knižnica – postihnuté dieťa*. Bratislava: Metodické centrum mesta Bratislavy.
- KILÁROVÁ, Iveta. 2007. Ponímanie komunitných aktivít vo verejných knižniciach. *Knižnica*. roč. 9, č. 9, s. 3 – 10.
- KILÁROVÁ, Iveta. 2002. Čo očakávajú knižnice od metodiky. *Knižnica*. roč. 3, č. 3, 127 – 129.
- KIMLIČKA, Štefan. 1987. *Programy na počítače pre žiakov 1. – 4. ročníka ZŠ*. Bratislava: Matica slovenská.
- KIMLIČKOVÁ, Zuzana. 1987. *Metodická príručka využívania mikropočítačov v knižniciach*. Bratislava: Matica slovenská.
- KLIMKOVÁ, Tatiana. 2015. 60 rokov čítate a rastiete s nami. *Bulletin SAK*. roč. 23, č. 2, s. 22 – 24.
- KLINEC, P. 1973. Školská knižnica ZDŠ v Nemeckej. In: *Knihovnícko-bibliografická príprava školop povinnej mládeže*. Bratislava: Mestská knižnica, s. 66 – 70.
- Knižnice a postihnuté deti: Závery zo seminára v anglickom a nemeckom jazyku*. 1993. Bratislava: SSK.
- Kontrakt č. MK – 310/2011-103/13 949. 2011. Online. Dostupné na: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/kontrakt_2012_bibiana.pdf. [zobrazené 2023-10-04].
- KOPÁČIKOVÁ, Judita; Ludmila HRDINÁKOVÁ a Anna GAŠPAROVIČOVÁ. 2011. *Čítanie mládeže v Slovenskej republike: Interpretácia výsledkov výskumu*. Online. Košice: Slovenská asociácia knižníc. Dostupné na: <http://www.sakba.sk/dokumenty/2011/citanie-mladeze.pdf>. [zobrazené 2023-10-04].
- KRIŽANOVÁ, Anna. 1972. *Záverečná správa o výskume zastúpenia a využívania literatúry pre deti v knižniciach na Slovensku*. Martin: Matica slovenská.
- Kronika*. [1960 –]. Univerzita Komenského v Bratislave. Interný materiál.
- KUZMA, Peter. 1986. Experimentálna knižnica na Trnávke. *Za socialistickú knižnicu*. č. 1, s. 30 – 31.
- KYSELOVÁ, Lýdia. 1985. *Nadpočetné hodiny života*. Bratislava: Mladé letá.
- KYSELOVÁ, Lýdia. 1976. Edičná politika vydavateľstvá detskej literatúry v období vedecko-technickej revolúcie. In: *Pedagogická práca s náučnou literatúrou medzi deťmi v knižniciach*. Bratislava: Obzor, s. 148 – 158.
- KYSELOVÁ, Lýdia. 1975. Výzva k integrácii v príprave používateľov informácií. In: *Orientácia detí vo svete kníh so zameraním na náučnú literatúru*. Bratislava: Obzor, s. 148.
- KYSELOVÁ, Lýdia; Lenka DEDINSKÁ a Mária MOSNÁ. 1979. *Čítanka pre 4. ročník základných škôl*. Bratislava: SPN.
- KYSELOVÁ, Lýdia (zost.). 1978. *Literatúra pre predškolský vek a jej využitie v materských školách*. Bratislava: Mladé letá.
- KYSELOVÁ, Lýdia a Ján PRINC (ed.). 1972. *Čítanie dievčat*. Bratislava: Mestská knižnica.
- Kysucká knižnica v Čadci*. Online. Dostupné na: <https://www.kniznica-cadca.sk>. [zobrazené 2023-10-12].
- LICHNEROVÁ, Lucia a Marta ŠPÁNIOVÁ. 2017. *Z histórie katedry*. Online. Univerzita Komenského v Bratislave. Dostupné na: <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/kkiv/z-historie-katedry/>. [zobrazené 2023-10-04].
- Manifest IFLA/UNESCO o školských knižniciach: Školská knižnica vo výučbe a vzdelávaní *pre všetkých*. 2008a. Online. Dostupné na: https://www.infolib.sk/files/Novy_portal_infolib_subory/dokumenty_ifla/manifest_ifla_unesco_o_školských_knizniciach.pdf. [zobrazené 2023-12-12].
- Manifest IFLA/UNESCO o verejných knižniciach*. 2008b. Online. Dostupné na: https://www.infolib.sk/files/Novy_portal_infolib_subory/dokumenty_ifla/manifest_ifla_unesco_o_verejných_knizniciach.pdf. [zobrazené 2023-11-16].
- MATTHAEIDESOVÁ, Marta. 2000. Poškolské vzdelávanie knižnično-informačných pracovníkov. In: *Verejné knižnice v novej Európe: Zborník zo 4. medzinárodnej knihovníckej konferencie*. Bratislava: Tympanon, s. 140 – 145.
- MATTHAEIDESOVÁ, Marta. 1993. Vysokoškolská príprava knižnično-informačných pracovníkov na prácu s handicapovaným používateľom. In: *Knižnice a postihnuté deti: Materiály z medzinárodného sympózia*. Bratislava: SSK, s. 35 – 41.
- MATTHAEIDESOVÁ, Marta. 1987. Informatická príprava a rozvoj osobnosti. In: *Knižničný zborník 1986*. Martin: Matica slovenská.
- MATTHAEIDESOVÁ, Marta. 1972. Knižnice v detskom mestečku Trenčín – Zlatovce. *Čitateľ*. roč. 21, č. 9, s. 338.
- MEDZIHRADSKÁ – NETÍKOVÁ, Zdena. 1970. *Mestská knižnica v Bratislave 1900 – 1970*. Bratislava: Mestská knižnica.

- MEŠŠA, Eugen. 1976. Pedagogická práca s náučnou literatúrou medzi deťmi v knižniciach. In: *Pedagogická práca s náučnou literatúrou medzi deťmi v knižniciach: Zborník materiálov z pracovného seminára*. Bratislava: Obzor, s. 9 – 33.
- MEŠŠA, Eugen. 1975. Funkcia a postavenie školskej knižnice. *Informatika*. roč. 2, s. 251.
- Metodické pokyny MŠ SSR z 2.5. 1980 č.18697, 1979 – 21 o práci školských knižníc a informačnej výchove žiakov a učiteľov*.
- OBERT, Viliam. 1981. Bulletin o práci s knihou medzi deťmi a mládežou č. 42 – 45. *Zlatý máj*. roč. 25, č. 8, s. 505 – 507.
- OBERT, Viliam a Jolana MAZÁNKOVÁ. 1979. *Literatúra pre 7. ročník základnej školy*. Bratislava: SPN.
- OBRANCOVÁ, Eva; Daniela HELDOVÁ; Zuzana LUKAČKOVÁ a Iveta SKLENÁROVÁ. 2004. *Čitateľská gramotnosť žiakov 4. ročníka ZŠ: Výsledky medzinárodnej štúdie PIRLS 2001*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- PANGRÁCOVÁ, Helena. 2001. Slovenská pedagogická knižnica 45 ročná. *Knižnica*. č. 11 – 12, s. 652.
- PANGRÁCOVÁ, Helena. 2000. Seminár Slovenská pedagogická knižnica a jej úloha v procese transformácie výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike. *Školské knižnice*. s. 5 – 6.
- PANGRÁCOVÁ, Helena a Rozália CENIGOVÁ. 2005. Stav školských knižníc v rokoch 2001 – 2004. *Knižnica*. Online. roč. 6, č. 7, s. 3 – 6. Dostupné na: https://www.snk.sk/images/snk/casopis_kniznica/2005/jul/03.pdf. [zobrazené 2023-11-01].
- PANGRÁCOVÁ, Helena a Elena SAKÁLOVÁ. 2004a. Model školskej knižnice: 1. časť. *Knižnica*. roč. 5, č. 5, s. 215 – 219.
- PANGRÁCOVÁ, Helena a Elena SAKÁLOVÁ. 2004b. Model školskej knižnice: 2. časť. *Knižnica*. roč. 5, č. 6, s. 275 – 282.
- PANGRÁCOVÁ, Helena a Elena SAKÁLOVÁ. 2001. Analýza stavu školských knižníc Slovenskej republiky. *Školské knižnice*. s. 5 – 32.
- PILKOVÁ, Soňa. 1979. *Odznak odbornosti knihovník: rady a návody na plnenie a získanie odbornosti Knihovník*. Bratislava: Smena.
- PISA SK 2003: *Národná správa*. 2004. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Poverovacia listina Ministerstva školstva SSR č. 7217/1977 o zriadení koordinačnej komisie pre sieť školských a pedagogických knižníc v SSR*.
- Práca s knihou medzi učňovskou mládežou: Zborník materiálov*. 1989. Bratislava: Smena.
- Práca s literatúrou vo výchovnom systéme PO SZM: Zborník zo seminára*. 1974. Bratislava: Mladé letá.
- ROSA, Vladislav; Ivan TUREK a Miron ZELINA. 2000. Návrh koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike: [Projekt Milénium]. *Príloha Učiteľských novín*. roč. 2000, č. 3.
- SÆTRE, Tove Pemmer a Glenys WILLARS. 2002. *The IFLA/UNESCO School Library Guidelines*. Online. Edinburgh: International Federation of Library Associations. Dostupné na: <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/510/1/77.pdf>. [zobrazené 2023-11-15].
- SAKÁLOVÁ, Elena. 2004. Transformácia verejných knižníc na komunitné centrá. *Knižnica*. roč. 5, č. 11 – 12, s. 505 – 507.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 2000. Postavenie školských knižníc v organizačnej štruktúre škôl, vo vyučovacom procese, legislatíva a metodická koordinácia. *Školské knižnice*. č. 135, s. 8 – 14.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1992. *Informačná výchova stredoškolskej mládeže*. Rukopis.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1989. Úlohy knižníc v realizácii novej koncepcie československej výchovno-vzdelávacej sústavy v strednom školstve. *Bulletin*. č. 64.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1984 – 1988. *Informatická príprava*. Bratislava: MS – MON.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1978. Študovňa pre deti a mládež. In: *Knižničný zborník 1977*. Martin: Matica slovenská, s. 7 – 35.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1975a. *Koncepcia činnosti experimentálnej pobočky Obvodnej knižnice Bratislava II na Trnávke*. Interný materiál.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1975b. Tridsaťročná jubilatka. In: *Za socialistickú knižnicu: Mimoriadne číslo k 70. výročiu*. Bratislava: Mestská knižnica, s. 51 – 52.
- SAKÁLOVÁ, Elena. 1974. Cesta za knihou, alebo ako na to... In: *Smena: Informačný spravodaj Smeny, vydavateľstva SÚV SZM*. Bratislava: Smena.
- SAKÁLOVÁ, Elena. [bez dátumu]. *Informačná výchova stredoškolskej mládeže*. Martin: Matica slovenská.
- SAKÁLOVÁ, Elena a Helena PANGRÁCOVÁ. 2000. Návrh finančného zabezpečenia školských knižníc. *Školské knižnice*. č. 135, s. 53 – 56.
- SAKÁLOVÁ, Elena a Helena PANGRÁCOVÁ. 2000. Projekt Milénium – pripomienky. *Školské knižnice*. č. 135, s. 42 – 45.

- SAKÁLOVÁ, Elena a Marta MATTHAEIDESOVÁ. 1999. Práca s informáciami vo vyučovaní na základných a stredných školách. *Školské knižnice*. č. 132 – 133.
- SAKÁLOVÁ Elena a Vladimír SMETÁČEK. 1990. *Práca s informáciami na základných a stredných školách*. Bratislava: SPN.
- SLÍŽOVÁ, Daniela. 1982. Predmetový register k Bulletinu o práci s knihou medzi deťmi a mládežou (1966 - 1982). *Bulletin*. č. 51, s. 89 – 116.
- Smernica IFLA pre služby detských knižníc. 2010. Online. Dostupné na: https://www.infolib.sk/files/Novy_portal_infolib_subory/dokumenty_ifla/smernica-ifla-sluzby-detskych-kniznic_sk.pdf. [zobrazené 2023-11-15].
- Smernica IFLA/UNESCO pre školské knižnice. 2008. Online. Dostupné na: https://www.infolib.sk/files/Novy_portal_infolib_subory/dokumenty_ifla/smernica_ifla_unesco_pre_skolske_kniznice.pdf. [zobrazené 2023-11-16].
- Smernice MK SSR 9506/1976-osv. o metodickéj činnosti v JSK SSR.
- Smernice MK SSR o sústave ďalšieho vzdelávania knižničných pracovníkov v SSR z 1. 1.1977.
- Smernica MŠ SR č. 8/2006-R o činnosti školských knižníc s platnosťou od 1. mája 2006 v zmysle zákona č. 596/2003 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve.
- Smernice MŠ SSR z 31. 7. 1979 č. 3767/1979-1 o školských knižniciach.
- Smernice MŠ SSR z 12. 9. 1979 č. 13608/1979-23 o ďalšom vzdelávaní učiteľov, školských knihovníkov a zariadeniach pre ďalšie vzdelávanie pedagogických pracovníkov.
- Smernice pre činnosť školských knižníc č. 38566/63 z 27. 12. 1963.
- SODOMKOVÁ, Jana. 2003. Knižovna pro mládež. In: KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV). Online. Dostupné na: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000001991&local_base=KTD. [zobrazené 2023-11-25].
- STASSELOVÁ, Silvia. 2014. Mílniky rozvoja slovenského knihovníctva po roku 1989. *Knižnica*. roč. 15, č. 3, s. 3 – 20.
- Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2008 – 2013. 2007. *Knižnica*. Online. roč. 8, č. 11 – 12, s. 3 – 20. Dostupné na: https://www.snk.sk/images/snk/casopis_kniznica/2007/november-december/03.pdf. [zobrazené 2023-11-15].
- Súpis fondu študovne pre deti a mládež. 1975. Bratislava: Mestská knižnica.
- Študijný program. 1993 – 1997. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Študijný program. 1990 – 1991. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Študijný program. 1987 – 1989. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Študijný program. 1982 – 1984. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Študijný program. 1980. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Uznesenie vlády ČSSR č. 360/1985 Dlhodobý program elektronizácie školstva. 1985. Bratislava: Vláda ČSSR.
- VIDINSKÁ, E. 1980. *Dom literatúry a umenia pre deti a mládež v Sofii a knižničné služby deťom a mládeži v BLR*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- VISKUPOVÁ, Etela. 1979. Pre pracovníkov s deťmi. *Čitateľ*. roč. 28, č. 4, s. 156 – 157.
- VISKUPOVÁ, Etela. 1976. Bulletin č. 30 – 33. *Čitateľ*. roč. 25, č. 5, s. 187 – 188.
- VISKUPOVÁ, Etela. 1974. Bulletin č. 11 – 29. *Čitateľ*. roč. 23, č. 7 – 8, s. 297 – 298.
- VISKUPOVÁ, Etela. 1969. Zamyšlení nad Bulletinem: recenzia č. 1 – 9. *Čtenář*. roč. 21, č. 5, s. 153.
- VRABLICOVÁ, Dagmar a Jozef VIDA. 1994. *Modely školských knižníc ako integrálnych súčastí výchovno-vzdelávacieho procesu na základných školách*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva, mládeže a telovýchovy.
- VRÁBLOVÁ, V. 1977. Formy metodickéj spolupráce Mestskej knižnice s PÚMB a SPK. *Za socialistickú knižnicu*. roč. 17, č. 4, s. 17 – 19.
- VYDROVÁ, Hana. 1971. Bulletin o práci s deťmi. *Čitateľ*. roč. 20, č. 10, s. 380 – 381.
- VYDROVÁ, Hana. 1969. Bulletin absolventov a poslucháčov knihovedy o práci s deťmi a mládežou 1966 – 1968: č. 1 – 9. *Čitateľ*. roč. 18, č. 9, s. 339 – 340.
- WEISSOVÁ, Marta. [bez dátumu]. História Spolku slovenských knihovníkov a jeho historických predchodcov v rokoch 1946 – 1999. In: *Infolib*. Online. Dostupné na: <https://www.infolib.sk/sk/spolok-slovenskych-knihovnikov-kniznic/historia-spolku-slovenskych-knihovnikov-jeho-historickych-predchodcov-rokoch-1946-1999.html>. [zobrazené 2023-10-04].

Zákon 183 z 12. mája 2000 o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej.

Zákon č. 53/59 Zb. o Jednotnej sústave knižníc z 9. 7. 1959. 1959.

Zápisnica z ustanovujúceho zasadnutia Koordinačnej komisie pre prácu s deťmi a mládežou Odboru teórie, výskumu a metodiky Matice slovenskej z 25.10.1976. 1976. Rukopis.

Zásady knižničných služieb deťom a mládeži do 14 rokov v sieti ľudových knižníc. 1979. *Čitateľ*. roč. 28, č. 7 – 8.

Závery zo seminára. 1966. *Bulletin poslucháčov a absolventov knihovedy*. č. 1, s. 10 – 12.

Závery zo seminára. 1967. *Bulletin poslucháčov a absolventov knihovedy*. č. 4, s. 5 – 6.

ZIGOVÁ, Elena. 1979. *Metodika literárnej výchovy pre materské školy*. Bratislava: SPN.

ZIGOVÁ, Elena a Viliam OBERT. 1981. *Literatúra pre deti a mládež s metodikou*. Bratislava: SPN.

Zoznam prednášok na Filozofickej fakulte. 1965 – 1969. Univerzita Komenského v Bratislave.

Zoznam prednášok, pracovísk a pracovníkov na Filozofickej fakulte UK. 1971 – 1979. Univerzita Komenského v Bratislave.

Zriaďovacia listina SPK UŠI č. 4237/78-IX z 30.4. 1978.

ŽATKULIAK, Ján G. 1987. *Štúdie z teórie a metodológie informatiky*. Martin: Matica slovenská.

ŽIBRITOVÁ, Gabriela. 2001. 50 rokov vysokoškolského štúdia knižničnej a informačnej vedy na Slovensku. *Knižnica*. roč. 2, č. 8, s. 410 – 413.